БИРҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үнү-ле чыдыр

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ. ЯНВАРЬ 13 ЧЕТВЕРГ № 10 (8728).

Өртөө 2 коп.

ТЫВА АССР-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫВЫСКАНЫ

1971 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналдарын тыпсыр дугайында СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы-биле «Шынның» номчукчулары чаа чылдың эгезинде танышкан болгай.

Дүүн, январьның 12-де, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралдаар залында республиканың партия, совет органнарының удуртукчулары, культура болгаш хөй-ниити ажылдакчылары чыглып келген. Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналдарының талазы-биле комиссияның даргазы М. С. Хомушку сөс ап чүве чугаалаан. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **М. К. Мендуме** Күрүне шаңналының лауреаттарының дипломнарын болгаш акша шаңналын чогаалчы Сергей Бакизович **Пюрбюге**, артист Олег Дондукович **Намдараага**, чазаныкчы мастер Хертек Каштайович **Тойбу-Хаага**, композитор Алексей Бактаевич **Чыргал-оолга** тус-туста тывыскан. Эш М. К. Мендуме Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналының баштайгы лауреаттарынга изиг байыр чедирип, чогаадыкчы улуг чедишкиннерни күүзүн.

Аныяк Тыва республиканың Күрүне шаңналының бир-ле дугаргы лауреаттары эштер С. Б. Пюрбю, О. Д. Намдараа, Х. К. Тойбу-Хаа, А. Б. Чыргал-оол олар бедик шаңнал дээш өөрүшкүзүн илередип, моон соңгаар-даа чоңга бараан болуп, тура-соруктуг ажылдаарын бүзүреткеннер.

(БИСТИҢ КОРР).

ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ ХҮННЕРИНИҢ АЖЫЛ-ИЖИ

Номчукчунуң репортажы

ПРАКТИКТИГ ТҮҢНЕЛДЕР

«Тыва тудуг» трестиң улептүр бүдүрүлгелер комбинадынга келгеш, ында политиктиг чырыдышкын талазы-биле өөредилгени сопуургай бердивис. Партбюродан политөөредилгени харыылап турар кижи Магдалина Афанасьевна Шаламова болду.

— Эрткен чылын СЭКП ТК «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» доктаалды хүлээп алган болгай. Ында айыткан четпестер биске база долузу-биле хамааржыр. Бүдүрүлгениң ажыктын бедидерде кижи бүгүдезиниң ажыл-ишке хамаарылгазын амгы үениң негелдезинге дүүштүр эде тургузары чугула. Оны барымдаалаш, экономиктиг билиглериң үндезиннерин өөренир школаны организастаан бис. Ында бүдүрүлгеде план киллизиниң начальниги М. В. Сальников башкылап турар—деп, Магдалина Афанасьевна чугаалады.

«Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — экономиканың кол сорулгазы» деп темага кичээлди эгелээрде, пропагандист күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү деп чүл дээрзин тайылбырлап, баштай теоретиктиг айтырыгларга доктаады. Тезис бүрүзүн бадыткаары-биле чижектерни комбинаттың амыдыралындан, ажыл-чорудулгазындан алганы-биле тема улам тодаргай болу берген. Чижээ, бир ажычыңга онааштыр продукция бүдүрери 1970—1971 чылларда — чазанылга цехниге 7070 рубль, 7444 рубль, өөрүде 5,3 хуу болган. А механика цехи ол көргүзүгүү кудулаткаын дыңнаткаш, ооң чылдагааннарын билдингирибиле сайгарды.

Ажылды механизаастаар, ажыл ыагын ыын ажыглаар талазы-биле хемчеглерни алганындан комбинатка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү плавга көрдүгениниңден бедээн, ооң ачызында 22 муң рубльдиң продукциязын мурнундагы чылдан хойнү бүдүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң чугулазын айыткаш, ук көргүзүг ажылчын бүгүдезиниң, колективтиң ажылындан, күзениинкинден кайы хире хамааржырыл деп айтырыгга башкы доктааган.

Бүдүрүлгениң чеченек-хереселдериниң болбаазыраңгайы, оларны чөп ажыглаары, ажылчын күжүнүң составынга өскерилгелер, кадрларның мергежили, ажыл-херекке оларның хамаарылгазы чергелиг айтырыгларны дыңнакчылар сайгарып турдулар.

Кичээлге салган айтырыгларга хамаарыштыр чүве чугаалаан кижилериң хөй нуруузу күш-ажылдың саглыгачурумунуң дугайын хайнымышкын-биле чугаалаан. Ажыл шагын чөп ажыглаар, минута бүрүзүнде ажыктыг үүлүү кылыры дээрге эң кол курлавыр, ол колдуунда-ла ажылчын кижиниң бодундан хамааржыр түүл-дүр деп түңнелди дыңнакчылар үндүрдү.

Цехтерге анаа туруушкун хөй болуп турар. Ылаңгыя чиг-этти чогуур үезинде эккелбейн бларындан кайы хире хөй үе халас эртип турарыл дээрзин кым-даа үчётка албас.

11 айлар дургузунда комбинатка 648 кижи-хүнү прогулга чидирген. Ол дээрге хүнүүн-не 3 кижи ажылга келбейн турганы-дыр. Чүгле ол чылдагаандан 21,7 муң рубльдиң продукциязын чедир бүдүрбээнин кичээлдиң киржикчилери боттары санап үндүрүп келдилер. Ол туржук бир кижи-хүнү прогул дээрге ниитиин-биле 34 рубльдиң карылгазын болдурар дээрзин санаш, аңы-аңы цехтерге хамаарыштыр деннелгелерни база кылдылар.

Ооң соонда пропагандист айтырыгларлыг анкетаны ажылчынларга үлеп берди. Ында анаа туруушкунну болдурбас дээш, чүү кылаа экил, тус-тус мергежилдериниң кижилери бот-бодун солужуптар арганы калбартыр диле, ажылды капчаар эде тургузарыл, күш-ажылды организастаанында четпестер кандыгыл дээн чергелиг айтырыглар кирген болду. Ук айтырыгларга харыыны болур-чогууру-биле анализтеп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң хемчеглерин алыр.

Ол хүн кичээлге 50 хире кижи олурушкан. Бо школада шупту 55 кижи бижиткен. Чүгле командировкалаан, аараан таварылгада дыңнакчылар кичээл үзүн турар.

Дыңнакчыларның составы кандыгыл? Цехтер начальниктери, инженер-техниктиг ажылдакчылар, бухгалтерлер, мастерлер, арматурщиктер, дуцаалакчылар, хептекчилер.

Улептүр бүдүрүлгелер комбинады планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкиниң чаа системазын ёзугаар ажылдап турар. Чаа системаның ажыктыг талаларын долу ажыглаар төлээде экономиктиг билиглер-биле кижи бүгүдезин чеченгеери чугула. Чүге дээрге продукцияның единицазын бүдүрериге үндүрер чарыгдалдарны угаазылалдыг санап билиптер кижи, камныг, камналгалыг ажылдаарыңга улам чүткүлдүг, ниитиниң хөрээ дээш идепкейжи болур-ла болгай. Продукцияның ботүнезин чингедип, орулганы ковүдедириниң чугулазын ажылчыннар кол пургулайында билип турар дээрзин пропагандист М. В. Сальников, УКБ-ниң директору В. Н. Бехтерев овалаан демдеглээр болду. Продукцияның ыңнары орулгага база дыка салдарлыг дээрзин политөөредилге системазынга өөренир бис —деп, Михаил Васильевич чугаалады.

Р. ЗЫКОВА,
Марксизм-ленинизмниң кежээки университединде журналистика салбырының дыңнакчызы.

ЯПОНИЯДАН ААЛЧЫ

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң палаталарының даргаларының чалааның өзугаар Японияның парламентизиниң чөвүлекчилер палатазының даргазы Кэндзо Коно январь 11-де Москвада келген.

Шереметьево аэродромга аалчыны ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Националдар Советиниң Даргазы Я. С. Насриддинова, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаттары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң харысалгалыг ажылдакчылары уткаан.

Японияның Совет Эвилелиндеги элчини Кинья Нидзаки уткаанларның аразында бар болган.

Аэродромга журналистерге Кэндзо Кононуң медеглээни болза, Совет Эвилелиниге келирин шагдан бээр күзеп чораан мен. Моон күзелиниң боттанганы бо. Моон бо баштайгы аян-чоруум. Бо аян-чорук бистиң чуттарывыстың парламентилериниң аразында, бистиң улустарывыстың аразында пайыралчы харызааларны быжыглаарынга бараан болур дээрзинге бүзүүөр мен.

(СЭТА).

Улусчу университеттериң сорулгазы

Амгы үеде бистиң чуртта 26 муң ажыг улусчу университеттер ажылдап турар. Олар ажылчы чоннарның культуратехниктиг деңнелин бедидеринге, чаа кижини кижиндеринге улам улуг рольду ойнап турар апарган. Оларда 5,5 миллион кижи өөренип турар.

Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр улусчу университеттериниң системазын сайзырангайжыдар айтырыгны январь 11-де Москвада ажыттынган Бүгү-эвилелдиң эртем-методиктиг конференциязы чугаалажып көргеш.

Улусчу университеттериниң Төп чөвүлелиниң даргазы академик И. И. Артоболевский конференцияга илеткел кылган.

Конференцияның киржикчилери аңы-аңы темаларга эдеринчи илеткелдерни дыңнап, чугаалашкан айтырыг талазы-биле санал-онал солчуушкунуңга киришкеннер.

ССРЭ-НИҢ ТСЭ-НИҢ ДЫҢНАДЫЫ

I

Кара металлургияның ажылдакчылары тоску беш чылдың баштайгы чылының планын күүсеткен. 1970 чылдыы-биле деңнээрге, 1971 чылда шойну 3,3 миллион тонна, каңны 4,6 миллион тонна, кара металлдарның белен прокадын 3,4 миллион тонна, каң хоорааларны 900 муң тонна, демир рудазын 7,6 миллион тонна хойнү бүдүрген.

II

Өөнүт металлургияның ажылдакчылары металлдарның чугула хевирлерин: алюминий, чес, цинк, коргулчун, никель болгаш өскелерни-даа будүрер талазы-биле чыл планын күүсеткен.

III

Чурттуң нефтичилери планын күүсеткен: улус ажылагыйы 1970 чылдыыдан 23 миллион тонна хөй нефтини алган.

IV

1971 чылда 163,7 миллиард рубль түңге доктааткан үүрмектеп садар бараан саарылгазының күрүне планы күүсеттинген.

1970 чылдыы-биле деңнээрге, үүрмектеп садар бараан саарылгазы деннештирген өртектерни ёзугаар алырга 7 хуу көвүдээн.

КЫЗЫЛ ТУКТАРНЫ ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ

СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому болгаш райкүүском 1971 чылда кодээ ажыл-агый талазы-биле социалистиг чарыштың түңнелин чугаалажып көргеш. Район ниитизи-биле кодээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын дүктен өскезин күүсеттээн. Ынчангаш колхоз болгаш совхозтар аразынга шилчин чоруур Кызыл туктуу кайы-даа ажыл-агыйга тывыспас деп шиитпирлээн.

Мал ажылының продуктуларын будүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле эки түңнелдерни чедип алган «Шекпээр» совхозтуң Суг-Кажаа сүт-бараан фермазынга (эргелекчизи Ооржак Каң-оол) болгаш «Барлык» совхозтуң хойжу бригадазынга (бригадири Ооржак Хеймек-оол) райкомнуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туктарын хевээр арттырган.

(БИСТИҢ КОРР).

Колхозтан медээлер

Баштайгы олча

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң малчыны Седен-Дамбаа Ооржактың коданында малы хүр. 254 төрүүр хоюндан 76 хой төрээн. Ооң иштинден 14 хой ийистээн. Чаш хураган шупту мендя.

Эрткен чылын хойжу чүс төрүүр хойга онааштыр 94 хураганы ап, 2 кг 500 грамм ажыг дүктү бир хойдан кыргаан. Бо чылын малчын төрүүр чүс хойга онааштыр чүс хураганы ыяап-ла адыр деп сорулганы салган ажылдап турар.

* * *

Ол-ла колхозтуң хойжузу Тойбу Салчактың коданында төрүүр 201 хойдан 170 хой хураганнаан. 30 хой ийистээн. Ам ыда 200 хураган онча-менди доругуп турар. Малдың ниити байдалы эки.

(БИСТИҢ КОРР.).

ЭКИ АЖЫЛДААН

Бистиң республиканың найысылалы Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери беш чылдың бирги чылында эки ажылданнар. Пландан ажыр 3120 муң рубльдиң үлетпүр продукциязын сайгарган, а 2988 муң рубльдиң продукциязын көрдүгениниңден хойнү бүдүрген. Ол көргүзүглер эрткен чылдыындан хөй болган.

Хоорайның 24 үлетпүр бүдүрүлгелериниңден 22-зи продукция сайгарарының чыл планын чедиишкинниг күүсеткен.

Пландан ажыр 3800 муң киловатт-шаг электри энергиязын, 78 муң тонна хөмүр-дашты, 200 тонна ажыг зэт продуктуларын, 300 тонна ажыг үс-саржагны будүрген.

Эрткен чылын хоорайның үлетпүр будүрүлгелеринге күш-ажылдың будүрүкчүлүү 105,5 хуу күүсеттинген.

Амгы үеде хоорайның үлетпүр будүрүлгелери тоску беш чыл планының ийиги чылының планныг даалгаларын база-ла ажыр күүседир дээш шалыпкын ажылдап турар.

К. МААДЫ.

Шынарлыг, хуусаазында доозар

«Тыва тудуг» трестиң партия-ажыл-агый активиниң хуралынга Кызылдың, Ак-Довуракты, Хову-Аксының тудуг организацияларының удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, бригадирлер, мурнакчы тудугжулар киришкен.

Эрткен чылдың ажыл-ижиниң түңнелиниң болгаш бо чылгы сорулгаларның дугайында илеткелиге трестиң эргелекчизи эш Ондар эрткен ажыл-агый чылының четпестерин илередип, ам организакчы болгаш шалыпчы ажылдап, техниктиг деңшилгениң чаа аргаларын будүрүлгеге калбаа-биле ажыглаарынче кичээнгейни углаан.

Ак-Довуракты, Кызылдың тудуг эргелелериниң удуртукчулары эштер Жук, Остапец, Новицкий, Казанцев олар баштай сонал бергеш, капитал тудугну хогаудериге чылдан чылче шаптыктан турар четпестериниң кол чылдагаанларын шүгүмчүлекчи ёзу-биле илередириниң орнунга, боттарының харылап турар участоктарында бар эвээш, бичии чедишкиннерге доктаап, мактаныр хөөнүү илергейлээн. Ылаңгыя эш Остапец Кызылдың хөй каът тудуларының чүге багай шынарзыг болуп турарын, күш-ажылдың организастыг деңнели чүге куду болуп, үрей кылышкынларның канчан ыытыы турарын, ылаңгыя химиктиг апталга фабриказын, Радио бажыңын, профессионал-техниктиг училищени, 5 каът чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирери чүге хожудап келгеннин чылдагаанын илеретпээн. Эрткен чылда ол эргелел тудугларга 37 муң рубльдиң үрей кылышкынын болдурган. Ол эргелелдиң тудуг объектилери эрткен чылын туйбу болгаш өске-даа материалдар-биле чедир хандырынмайн келгениниңден тудугларның ажыглалга кирер хуусаазы дыка хожудаанын санал бергеннер ыын илереткен. Ол эргелел керээ ёзугаар тудуг планын чүгле 88,2 хуу күүсеткен, 699 муң рубльдиң тудугмонтаж ажылы кылдынмаан. Бүдүрүлге бодунуң күжү-биле планын 92,3 хуу күүсеткен. Ол ышкаш «Кызыл» үлетпүр тудуг» эргелели керээ ёзугаар тудуг кылыры чүгле 65,3 хуу чедиргеи. 1915 муң рубльдиң ажылын чедир кылбаан, а бодунуң күжү-биле тудуг тударын чүгле 43,8 хуу күүсеткен. «Кызыл тудуг» эргелели (начальниги эш Остапец) эрткен чылдың 6 айларында тудугмонтаж ажылдарының ботүнезин 236 муң рубльге улаттырган факт база бар. А «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели (начальниги эш Казанцев) ону эрткен чылдың августа 70,7 муң рубльге улгаттырган. Тудуг ажылының бот-үнезин кызырарының орнунга ону остүрер чоруктар № 48 тудуг эргелелинде (начальниги эш Новицкий) база бар.

Хову-Аксында бот-орулга-чарылгалыг тудуг участогу мурнунда салган сорулгаларын база ыракта чедир күүсеттейн турар. Ылаңгыя бодунуң күжү-биле тудуг кылырын 84,6 хуу чедиргеи. Ак-Довуракта тудуг эргелелиниң начальниги эш Жук чедишкиннери чугаалаан, ылаңгыя «Тыва даг-дугу» комбинаттың болгаш, ында Культура ордузунуң тудуглары чүге эң-не хожудаңгай деңнел-биле кылдының турарының ужурун илередип, бар аргаларны, иштики курлавырларны эки ажыглаарынче чугула кичээнгейни углаваан. Ол Ак-Довуракта № 11 автобаазаның машиналарының долузу-биле ажыглаттынмайн турарылан тудуг материалдары чогуур үезинде чедирттинмейн келгенин, № 48 тудуг эргелелиниң ында участогунуң шеверлекчилериниң күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериче сагыш салбастаанын шүгүмчүлээн.

Өске-даа тудуг объектилериниң чамдык четпестер турза-даа, «Тыва тудуг» трест 1971 чылда көрдүнген будүрүлге объектилерин ажыглалга киирериниң планын күүсеткен. Оон ашыда Кызылда 964 уруглар өөренир школаны, 140 олуттуг уруглар садыы, 72 олуттуг кафени, эмнелге комплексинде 40 орунлуг корпусту, 19941 дөрбелчин метр шоолдуг чуртталга шолун ажыглалга киирген. Керээ ёзугаар тудуг кылыры 1970 чылдыынга деңнээрге 17,8 хуу, эргелелериниң бодунуң күжү-биле күүседириниң хемчээли 7,3 хуу өскен. Ак-Довуракты тудугжулары эрткен чылда бедик көргүзүглериг ажылдаан. Олар тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлин 1970 чылдыыдан 60,7 хуу остүрген. № 48 тудуг эргелели чыл планын 107,9 хуу күүседип, база эки түңнелдиг болган.

Чамдык тудуг эргелелериниң болгаш участоктарының багай ажылдаанындан трест ниитизи-биле чуртталга тудуун ажыглалга киирериниң плавын күүсеттээн. Чыл планында көрдүнген чуртталга шолун ажыглалга киирериниң күүселдези чүгле 84,8 хуу четкен. Шеверлел ажылдары кылыр ажылчынар чедишкеннинден чуртталга бажыңнарын ажыглаалга киирери хожудаан. 600 олуттуг профессионал-техниктиг училищениң бажыны болгаш Хову-Аксында 500 олуттуг Культура бажыны 1971 чылда ажыглалга кирбээн.

Трестe күш-ажылдың будүрүкчүлүү 1970 чылга деңнээрге 5 хуу өскен. Кызылдың, Ак-Довуракты дашчылар, шеверлекчилер бригадаларынга күш-ажылды ыын организастап, оларны херектиг материалдар-биле үзүктел чокка хандырганындан көргүзүг бедээн. Туйбу хаваалар салырының бедик мергежилдиг мастерлери Семён Санданның, Федор Фокиниң, Сергей Сендажиниң, Даваарын Калдар-оолдуң, Монге-Назын Дмитровтуң бригадаларында кайы хөй. Оларның ачызында анаа туруушкуннар, катан эде кылыр чоруктар болдунмайн турар. Эш Фокиниң удурткан дашчылары хүнде ийи эстегче ажылдап, чылда барык 120 квартираны кылын турар.

Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериниге шаптыктыг түүлүүн бирээзи ажыл шагын үзери болуп келген. Үрей кылган хамык ажылды катан эде кылыры, материал чогундан анаа туруушкуннар база шаптыктыг. Эрткен чылда «Кызыл тудуг» эргелели — 1408, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелели 2350, № 48 тудуг эргелели — 2698, Ак-Довуракты тудугжулары — 2920 кижи хүнүн үскен. Ооң уламындан 217 муң рубльдиң тудуглары чедир кылбаан. Ол ышкаш эстегчеглер аразының ажык чок анаа туруушкунундан 1776 кижи-хүнүн чидирген. Оон 38 муң ажыг рубльдиң ажылы будүрүүр болур ийик.

Хуралдың киржикчилери саналдарынга Кызылда, Ак-Довуракта үлетпүр будүрүлгелер комбинаттары эки ажылдаанын демдеглээн. Техниктиг деңшилгениң мурнакчы аргаларын ажыглап, күш-ажылды будүрүкчүлүүн өстүрериниче объект бүрүзүн айыткан хуусаада дужаарынче кичээнгейни углап, өске-даа сорулгаларны чедип алырын дугуруккан. Беш чылдың ийиги чылының даалгаларын ыык хуусаада күүседир талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерин хүлээп алган СЭКП Тыва обкомунуң секретары В. П. Попов анаа киржип, чүве чугаалаан.

О. ОХЕМЧИК.

ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН, ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА ТЫВА АССР-НИҢ ХООЙЛУЛАРЫН КҮШТҮГ БОЛДУРУП БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ

ДОКТААЛЫ

«Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларын хүлээп алыры-биле холбаштыр Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Советиниң **доктаадыры болза:**

1. «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларын оларны парлаан хүнүнден эгелээш күштүг деп санаар.

2. «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлулары-биле дүүштүр Тыва АССР-ниң Хоойлуларын күштүг болдуруп бадылаарынга чедир ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай Советтериниң ажыл-чорудулгазын таарыштырып турар акт-шиитпирлер, бир эвес бо Хоойлулардан карыышпас болза оларны ажыглаарын доктаадыр.

3. «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга дүүштүр Тыва АССР-ниң Хоойлуларын хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунге дагыр.

4. «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң дугайында» болгаш «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Советиниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлуларынга дүүштүр Тыва АССР-ниң Чазаанын шиитпирлерин хүлээп алырын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл,
1971 чылдың декабрь 28.

ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ

ХООЙЛУЗУ

I бөлүк.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИН ТУРГУЗАРЫНЫҢ БОЛГАШ ООҢ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАЗЫНЫҢ КОЛ-КОЛ ПРИНЦИПТЕРИ

1. чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза, районда күрүне эрге-чагыргазының органы болур болгаш хоойлу өзугаар аңаа берген эргелерге дүүштүр ниитү күрүненің эрге-ажыктарынга болгаш районның ажылчы чоннарының эрге-ажыктарынга үндезилээш, төөгү, экономика, география болгаш өске-даа онзагай үүлдерни барымдаалап район ужур-дузалыг бүгү айтырыгларны шиитпирлээр.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи республика (РСФСР болгаш Тыва АССР) болгаш ниитизвилел ужур-дузалыг айтырыгларны чугаалажып көөрүнге, шиитпирлээринге киржир.

2 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи ол районның девискээринде чурттан турар хамаатылар бүгү-ниити, деп болгаш дорт соңгулда эргезинге үндезилеп, чажыт бадылаашкын-биле ийи чыл хуусаалыг соңгуур.

Район Совединге соңгулдалар чоруударының чуруму «Тыва АССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район, хоорай, көдээ база суур Советтеринге соңгулдалар дугайында Дүрүм-биле» тодаратты-ныр.

3 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи, районның девискээринге күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунун удуртур, районның улус ажыл-агый планын болгаш бюджедин бадылаар. Советке чагыртқан район чагыргалыг эргелел органнарының, бүдүрүлгелеринин, албан черлерининң болгаш организацияларның ажыл чорудулгазын удуртур, хоойлуларны сагыырын, күрүненің база хөй-ниитиниң корум-чурумун, хамаатылардың эргелерин камгалаарын ханды-рар, чуруттуң камгаланыр арга-лыын күштелдиреринге дузалаар.

4 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза, чуртталга, коммунал тудуунун, социал культура болгаш амыдырал ханды-рылга ужур-дузалыг объектилерни тудуушкунун, чоннуң хереглел барааннарын болгаш тус черниң тудуг материалдарын бүдүрер талазы-биле, чаагайжыдылга, садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң, улус өредилгезиниң, кадык камгаланының, культураның болгаш районның чурттакчы чоннуң хандырарының эрге-ажыктарынга биле холбашкан өске-даа адырларга хемчеглерни ажылдан кылыр база боттандыр-ар талазы-биле районнуң девискээринде турар бүгү бүдүрүлгелерниң, албан черлерининң болгаш организацияларның ажыл-чорудулгазын удуртуп, ажыл-агый планын болгаш бюджедин бадылаар, районнуң ажыл-агый продукциязын, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунун удуртур, хоойлуларны сагыырын, күрүненің база хөй-ниитиниң корум-чурумун, хамаатылар-ның эргелерин камгаларын ханды-рар, чуруттуң камгаланыр арга-лыын күштелдиреринге дузалаар.

4 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза, чуртталга, коммунал тудуунун, социал культура болгаш амыдырал ханды-рылга ужур-дузалыг объектилерни тудуушкунун, чоннуң хереглел барааннарын болгаш тус черниң тудуг материалдарын бүдүрер талазы-биле, чаагайжыдылга, садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң, улус өредилгезиниң, кадык камгаланының, культураның болгаш районның чурттакчы чоннуң хандырарының эрге-ажыктарынга биле холбашкан өске-даа адырларга хемчеглерни ажылдан кылыр база боттандыр-ар талазы-биле районнуң девискээринде турар бүгү бүдүрүлгелерниң, албан черлерининң болгаш организацияларның ажыл-чорудулгазын углан башкарар болгаш контрольдаар; Советке берген эргелер-өзугаар районнуң девискээринде турар колхозтарның болгаш өске-даа кооператив каттыжылышкынарының, а ол ышкаш совхозтарның, бүдүрүлгелерниң, албан черлерини болгаш өске-даа үүгүү черлерге ханды-рылган турар организацияларны ажылынга, оларның хоойлу-дүрүми сагыш турарынга контрольду боттандыр-ар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи бо чүүлде айыткан айтырыглар талазы-биле колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелерниң, албан черлерининң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларының илеткелдерин дыңнаар, б талазы-биле шиитпирлерни хүлээп алыр, эргежок чугула таварылгадыгуур үстүү органнарга бодунуң саналдарын киирер.

5 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң ажыл-чорудулгазы удуртулганың коллективтиг болгунга, ажык болур чоррукка соңгукчуларның мурнунга депутаттарның, Совөтниң база чурттакчы чоннуң мурнунга күүсөкчи комитетниң, ооң килдистериниң болгаш эргелелдериниң доктаамал отчөттүг боорунга, ажылчы чоннарны Совөтниң ажылынга калбаа-биле киириниң киреринге үндезилеттинин тургусту-ар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи районнуң, хөй-ниитиг организацияларының органнары-биле ырый харылзаалыг ажылдаар.

6 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи бодунуң ажыл-чорудулгазына ССРЭ-ниң Конституциязын болгаш РСФСР-ниң Конституциязын, Тыва АССР-ниң күрүне эрге-чагыргазының органнарының болгаш күрүне эргелелиниң органнарының дугайында Тыва АССР-ниң Хоойлузун, «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузун, бо Хоойлуну, ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң өске-даа Хоойлуларын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, РСФСР-ниң Дээди Совединиң база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаалдарын, ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунун, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чарлыктарын болгаш доктаалдарын, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелинин, РСФСР-ниң Министрлер Төвүлелинің болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелининің доктаалдарын база айтыышкынарын удуртулга болдурар.

7 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң болгаш ооң күүсөкчи комитетининің оларга берген эргелерге дүүштүр хүлээп алган шиитпирлерин болгаш айтыышкыннарын күүседири районнуң девискээринде турун турар бүгү колхозтарга, совхозтарга, бүдүрүлге, албан черлерине болгаш өске-даа организацияларга, а ол ышкаш албан-дужаалдыг кижилерге база хамаатыларга ыяап-ла албан болур.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болгаш ооң күүсөкчи комитеди үстүү черлерде чагыртып турар бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчулары оларның шиитпирлерин күүсөтпейн барган таварылгада ол удуртукчуларга харын-даа эзлеп турар албан-дужаалыңдан хостаарынга чедир чурум талазы-биле хемчег көргүзериниң дугайында үстүү органнарга саналын киирер. Киирген саналды чугаалажып көрениниң түңнелерин ажылчы чоннар депутаттарының район Совединге азы ооң күүсөкчи комитединге бир айдан орай эвес хуусаада дыңнаткан турар ужурлуг.

8 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза, хоойлу өзугаар аңаа берген эргелерге дүүштүр ажылчы чоннар депутаттарының көдээ, суур болгаш хоорай (район чагыргалыг хоорайлар) Советтериниң ажыл-чорудулгазын удуртурун боттандыр-ар.

9 чүүл. Районларны тургузарын, дүжүрерин, кызыгаарларын өскертирин, аңаарын болгаш эде аңаарын, а ол ышкаш оларның административтиг төптерин тургузарын болгаш өскээр көжүрерин РСФСР-ниң хоойлужудулгазында доктаатты-нган чурум өзугаар, девискээрниң ажыл-агый, экономиктиг болгаш агаар-бойдус, географтыг онзагай байдалдарына, чурттакчы чоннуң санына болгаш оларны хандырарының эрге-ажыктарынга үндезилээш, ук районнарның ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң саналын барымдаалап боттандыр-ар.

Көдээ Советтер, ажылчын болгаш курорттуг, дачалыг суурлар база район чагыргазында хоорайлар район составынга административтиг-девискээрлиг единицалар кылдыр киирер.

10 чүүл. Тыва АССР-ниң Күрүне тугунун дугайында Саавырга дүүштүр ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязы болуп турар бажыңның кырынга Тыва АССР-ниң Күрүне тугун сессияның болуп турарының үезинде, а район Совединиң күүсөкчи комитединің бажыңының кырынга опу доктаамал азар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсөкчи комитединің бажыңының кырынга ССРЭ-ниң Күрүне тугун болгаш РСФСР-ниң Күрүне тугун ССРЭ-ниң Күрүне тугунуң дугайында Саавырда болгаш РСФСР-ниң Күрүне тугунуң дугайында Саавырда доктаатты-нган чурум өзугаар азар.

11 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи боду юридиктиг эргелериг болур.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бадылаанын өзугаар үүлде демдектиг таңмалыг болур.

II бөлүк.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИНИҢ ЭРГЕЛЕРИ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

12 чүүл. Планнаашкын, үчөт база үчөт талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) районнуң ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң өскүдезинин ниити перспективтиг болгаш чыл планнарын бадылаар, оларның күүседизин организастаар болгаш контрольдаар; колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге — саң-хөө планнарын чугаалажып көөр; көдээ, ажылчын суурларның база район чагыргалыг хоорайларның хөгжүлдезинин планныг ол көргүзүүлерин бадылаар; район чагыргалыг бүдүрүлге, албан черлериниң болгаш организацияларның перспективтиг болгаш чылдар аайы-биле планныг онаалгаларын, а ол ышкаш ол бүдүрүлгелерниң албан черлерининң болгаш организацияларын каяа турарын, оларның хөгжүлдезинин болгаш специализастаашкынының планнарын бадылаар;

б) көдээ ажыл-агый продуктуларын хүлээп ап турар бүдүрүлгелериниң база пунктуларының көдээ ажыл-агый продукциязын ажылдан кылыр бүдүрүлгелериниң, тус чер үлетпүрүнүң, амыдырал ханды-рылганың, садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң, культураның, улус өредилгезиниң болгаш кадык камгалалының организацияларының болгаш албан черлериниң, үстүү черлерде чагыртып турар бүдүрүлгелериниң болгаш коммунал ажыл-агый тудугларын тургузар черлерни, оларның хөгжүлдезинің болгаш специализастаашкынының планнарын чугаалажып көөр, эргежок чугула апарган таварылгаларда чогуур үстүү органнарга бодунуң саналдарын киирер;

в) эргежок чугула апарган таварылгаларда район бюджединиң акша-хөреңгизинден бойдустуң айыылдыг халавындан когаран каражадаан хамаатыларга, а ол ышкаш өске-даа таварылгаларда хоойлужудулгада доктаатты-нган чурум болгаш хемчээл өзугаар, чаңгыс удаа көргүзер акша дузаламчызын бээр;

г) күрүне болгаш тус черниң үндүрүг база чыылдаларны саная-ар болгаш тырттар талазы-биле ажылды удуртур;

д) тус чер үндүрүүнүң болгаш чыылдалар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының 2 чүүлүнге дүүштүр тус чер үндүрүүнүң болгаш чыылдаларының талазы-биле үндүрүг төлээр ужурлуг объектилериниң болгаш үндүрүг төлекчилериниң бөлүктериниң чамдык категорияларына, ооң-биле кады чамдык төлекчилерге үндүрүг хемчээлин кудуладын база чингелделерин тургузуп болур, а ол ышкаш район девискээринге транспорт херекселдеринге үндүрүгүү онаавайн барын болур эргелиг;

м) күрүне каайлызының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының 3 чүүлүнге база чурттакчы чоннан олча-ажын үндүрүүнүң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының 4 чүүлүнге дүүштүр, хоойлужудулгада көрдүнген чурум өзугаар чамдык төлекчилерге немелде чингелделерин тургузар; көдээден болгаш эвээш чурттакчылыг черлерден узуг суурларже кожун келген хамаатыларның ажыл-агыйын доктаатты-нган чурум өзугаар көдээ ажыл-агый үндүрүүнден хостаар;

н) колхозтардан олча-ажык үндүрүүнүң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыының 8 болгаш 9 чүүлдеринге дүүштүр бойдустуң чайгаар болур айыылхалавындан каражадан когаран колхозтарга ол чылдың хемчээлдерибиле олча-ажын үндүрүүн төлээрин соңгаарладыр, а ол ышкаш ындыг колхозтарга эвээш узун хуусаалыг соңгаарладыышкынны бээрининң азы аңаа хамаарышкан бюджеттиң күсели-биле оларны үндүрүг төлээриндеи шуут азы кезиин хостаар дугайында чогуур үстүү органнарның мурнунга дилегни киирер;

о) ССРЭ-ниң Күрүне банкызының салбыларының квартал касса планнарын көөр болгаш оларны күүседир талазы-биле хемчеглерни алыр; колхозтарның чагыларын чугаалажып көөр болгаш капитал тудутта, техника садын алырынга болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдеринің талазы-биле өске-даа хемчеглерге оларның үр хуусаалыг чээлилериниң планнарын бадылаар, чээлилерни ышын ажыглаарының талазы-биле контрольду өөрүгзар; хууда чуртталга тудуушкунунга болгаш хамаатылардың боттарының хуузунда өөрүзү болуп турар бажыңнарның септелгезинге ССРЭ-ниң Күрбанкызының болгаш ССРЭ-ниң Тудут банкызының акша чээлилериниң лимиттерин көдээ, суур болгаш хоорай (район чагырганыг хоорайлар) Советтериниң аразынга хуваар;

п) күрүненің күш-ажылчы ажаалга кассаларының ажылын башкарар, оларның четкилериниң хөгжүлдезин болгаш турар черлерин тодаргайлаар;

р) күрүне страхованиезинің тус чер органнарының ажылын башкарар, страхованиениң бүгү хевирлерин хөгжүдериниң хөрөнге оларга дузалаар; күрүненің ыяап-ла албан страхованиезиниң талазы-биле хоойлужудулгага дүүштүр чамдык хамаатыларга чингелделерни тыпсыр;

с) көдээ чурттакчы чоннуң бот онаалга үндүрүүн ышын чорудун турарын контрольдаар.

14 чүүл. Көдээ ажыл-агый талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң хөгжүдезин болгаш ооң материал-техниктиг баазазын быжыглаарын удуртур; колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалгаларын бадылаар; колхозтарның чыл отчөттарын чугаалажып көөр;

б) колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң күрүне мурнунга алган планнарының болгаш хүлээлгелериниң чогуур өйүнде күүседезин, тарылга шөлдерин база олурткан үүштерни камгалаарының талазы-биле хемчеглерни боттандырарын, черниң мелиорациязын хөгжүдерин болгаш ону көдээ ажыл-агыйга шиңгээдип алырын, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн болгаш мал ажылының продуктуларын бедидерин, бүдүрүп турар продукцияның бот-үнезин чиигедирин база материаллыг, күш-ажылчы болгаш саң-хөө курлавырларын ажыктыг ажыглаарын ханды-рар.

в) колхозтарга, совхозтарга болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериге экономиктиг ажылды сайзыраңгайжыдарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, ажыл-агыйның шиттики бот-орулгачарылгазын пеитередириниң, колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының материалдыг соңуургалының принциптерин сагыының талазы-биле хемчеглерни алыр; колхозтар болгаш совхозтарның специализастаашкынын тодарадыр талазы-биле ажылга киржир;

г) мурнакчы дуржулганы база эртемниң чедиишкиннерин көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниге пропагандалаарын болгаш пеитередирин организастаар; колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының агротехниктиг база зоотехниктиг өөредилгезин чорударынга дузалаар;

д) колхозтарның Уставтарын, а ол ышкаш Уставтарга өскерилгелерни база немелделерни даңзылап бүрүткөөр, оларны даңзылап бүрүткеп турар үеде көдээ, суур болгаш хоорай (район чагыргалыг хоорайлар) Советтериниң киирип кедген сагындыларын база саналдарын чугаалажын көөр;

е) колхозтарның Уставтарын, колхозтарның ажыл-керектерин эргелеп башкарарының демократтыг үндезиниерин, колхозчуларның хууда болгаш ниитилел эрге-ажыктарын шын дүүштүрүп сагыының талазы-биле контрольду боттандырар;

ж) колхоз кежигүнүнден үндүрген дугайында колхозуларның хомудалдарын чугаалажып көөр болгаш шиитпирлээр;

з) районның девискээринде турун турар колхозтар аразының болгаш күрүне-колхоз бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының Саавырларын (Уставтарын), а ол ышкаш Саавырларның (Уставтарның) өскерлиишкиннерин база немелделерин даңзылап бүрүткөөр;

и) колхозтар аразының болгаш күрүне-колхоз бүдүрүлгелериниң база организацияларының ажыл-чорудулгазынга контрольду боттандырар; дузалаал бүдүрүлгелери болгаш устыышы черлерин, а ол ышкаш үлетпүр база садыг бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының филиалдарын (цехтерин) тургузарынга болгаш хөгжүдеринге колхозтарга, совхозтарга дузалаар;

к) көдээ ажыл-агый продукциязын база чиг-этти садарының, ажылдан кылырының болгаш сайгарарының талазы-биле белеткел организацияларының болгаш колхозтарның, совхозтарның, өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң аразында кереэлиг харылзааларын быжыглаарынга деткимче көргүзер;

л) көдээ ажыл-агый техниказын, минералдыг чемишчидилгелерни, хоран-химикаттарны болгаш нефть-продуктуларны шын ажыглан болгаш кадагалан турарын контрольдаар;

м) районга ветеринар хайгаралының боттанышкынын удуртур; малдың аарыгларын баш бурунгаар болдурбазының болгаш узуткаарының талазы-биле хемчеглери чорударын контрольдаар; эргежок чугула апарган таварылгаларда карантинни тургузар; көдээ ажыл-агый культуралының хоралакчылары, аарыглары болгаш бок үүштер-биле демисел талазы-биле, үүштерни камгалаарының техниктиг чепсектерин ажыглан турган, техниканың айыыл чок чоруунун база үүштерни карантинпээринің талазы-биле дүрүмнерни сагын турарының талазы-биле ыяапла ап чорудар хемчеглерни колхозтар, совхозтар, бүдүрүлгелер болгаш организацияларга, а ол ышкаш хамаатылар канчаар күүседин турарынга контрольду боттандырар.

15 чүүл. Чер ажыглалының, сүт ажыглалының, ыяш ажыл-агыйының болгаш бойдус камгалалының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) районда бүгү черни ажыглан турарының талазы-биле күрүне контролюн боттандырар;

б) ССР Эвилелиниң болгаш РСФСР-ниң хоойлужудулгазының доктаатнан чурумун өзугаар чер участоктарын бээр болгаш хавырар, чер талазы-биле маргылдааларны шиитпирлээр; чер участоктарын бээринің болгаш хавырарының дугайында үстүү органнарның ылган шиитпиринге түңнелди бээр;

в) черни ажыглаар эрге дугайында күрүне актыларын колхозтарга, совхозтарга болгаш өске-даа чер ажыглакчыларына тыпсыр;

г) ССР Эвилелиниң болгаш РСФСР-ниң хоойлужудулгазында көрдүнген чурум болгаш негелделер өзугаар көдээ ажыл-агый сорулгаларына чер участоктарын колхозтарга, совхозтарга, бүдүрүлге, албан черлериниге болгаш өске-даа организациялар га, а ол ышкаш хамаатыларга түр ажыглаары-биле бээр дугайында шиитпирни хүлээп алыр;

д) черниң дүжүткүрүн бедидериниң, ооң сугжудулгазының болгаш кургадылгазының, суггаттыг болгаш мелиоризастаан черни ажыктыг ажыглаарының, хөрзүнүүн үреліишкини-биле, кужурлуг болгаш тулаалаанчак аңаары-биле демисел, ыяш тарын олуртуп турган, шөлдерниң камгалалын тургузарының талазы-биле хемчеглерни чер ажыглакчыларының канчаар боттандырын турарын контрольдаар;

е) чер тургузуушкунунуң талазы-биле ажылды организастаар, район девискээринде чорудун турар чер тургузуушкунунуң планнарының талазы-биле шиитпирни үндүрер;

ж) район девискээринге бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларының боттандырын турары геологтуг чурук тырттырыышкынныг, дилеп тывар, геодезиялыг болгаш өске-даа ус-тывыш ажылдарының эгелээриниң хуусаазын база турар черин эргежок апарган таварылгаларда тодаргайлаар;

з) ниити пеитерөөн казын кываражыктыг байлактарны ажылдан кылырынга чөпшээрелди бээр, ажылды чорударының доктаатнан чурумун сагыырынга чер участоктарын аңаа хамаарыштыр эки байдалдыг тургузарынга контрольду боттандырар;

и) хоойлужудулгада доктаатнан хемчээл болгаш чурум өзугаар районнуң девискээринде суг объектилерин харылаан башкарар, сугну ажыглаарынга болгаш камгалаарынга күрүне контролюн боттандырар, ирригациялыг база мелиоративтиг тудутларының тудуушкунун болгаш ажыглалын контрольдаар;

й) арга-арыгларды, арга-арыг мелиорациязын болгаш арга-арыгны остүреринің, камгалаарының болгаш ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни боттандырарын контрольдаар;

л) бойдус камгалалының дугайында хоойлужудулганы болгаш бойдус курлавырларын, дириг амыдыраннарны камгалаарының болгаш катаң тургузарының талазы-биле хемчеглерни күүседирин колхозтар, совхозтар, бүдүрүлге, албан черлери болгаш өске-даа организациялар, а ол ышкаш хамаатылар сагаан турарын контрольдаар; аңаашкынның болгаш балык тударының доктаатнан дүрүмнерин сагыыр талазы-биле контрольду боттандырар.

16 чүүл. Үлетпүр талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) район чагыргазында турар үлетпүр бүдүрүлгелерин удуртур, саң-хөө планнарының күүселдезин хандырар, кол фондуларның болгаш саарылга хөреңгилерининң ажыглалын, бүдүрүн үндүрүн турар продукцияның ыынарын контрольдаар, оларның саң-хөө-ажыл-агый. ажылчорудулгазының түңнелдерин, алган орулгаларны доктаатнан чурум өзугаар хуваарын бадылаар;

б) күрүне эргелелиниң үстүү органнары-биле дугуржулга өзугаар, район чагыргазында турар үлетпүр бүдүрүлгелерин организастаарының, эде организастаарының азы дүжүреринің дугайында шиитпирни хүлээп алыр;

в) тус черниң чиг-эдинден, артынчыларындан болгаш бүдүрүлгелерниң боттарының хууда белеткен алган чиг-эдинден бүдүрген район чагырганыг үлетпүр бүдүрүлгелериниң продукциязын хуваар;

г) район төвүнде турун турар бүдүрүлгелериниң төпчүткен чурум өзугаар хуваавайн турар тус чер чиг-эдиниң артынчыларының баазазынга чоннуң хереглел барааннарын болгаш тус черниң тудуг материалдарын бүдүрерин хөгжүдериниң, а ол ышкаш көдээ ажыл-агый продуктуларын ажылдан кылырының талазы-биле хемчеглерни алыр; тус чер чиг-эдинден тывылган немелде курлавырларны, одаар үүлдү болгаш үлетпүр база көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң артынчыларын ажыглаарының дугайында айтырыгларны шиитпирлээр;

д) район девискээринде турун турар үстүү черлерге чагыртқан үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниге, материалдыг, күш-ажылчы болгаш саң-хөө курлавырларын ажыглаарынга, ажылчыннарының база албан-хаакчыларының социал-культуразын болгаш амыдырал ханды-рылгазын экижидериниге дузалаар;

е) ажылдан турар бүдүрүлгелерни делгемчидери болгаш чаа үлетпүр бүдүрүлгелерин, бажыңнарны база өске-даа тудугларны тудары-биле холбашкан ыяап-ла чугаалажып көөр ужурлуг айтырыглар талазы-биле үзе шиитпирни бээр, район девискээринде турун турар үстүү черлерге чагыртқан үлетпүр бүдүрүлгелерин организастаарының, эде организастаарының азы дүжүреринің дугайында эргежок чугула апарган таварылгаларда саналын киирер;

ж) планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкиннің чаа хевирлерин шиңгээдип алырынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылынга деткимче көргүзер, оларның ажылының экономиктиг анализин кылырынга, бүдүрүлгениң курлавырларын илередиринге база ажыглаарынга болгаш техниктиг дешилгени дүргедириниге дуза чедирер;

з) улусчу уран-шевер ус-тывыш болгаш ус-дарган чаа бүдүрүлгелерни организастаарының болгаш ажылдан турарларын хөгжүдериниң талазы-биле хемчеглерни алыр; район төвүнде чурттан турар хамаатыларга ус-тывыш болгаш ус-дарган ажылдарын кылырынга доктаатнан чурум өзугаар чөпшээрелди бээр;

и) балык, аңныр болгаш өскеда ус-тывышты хөгжүдериниң хемчеглерин алыр.

17 чүүл. Тудуг, планировка болгаш немей тудуушкун талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) район планнаашкынының схемазын болгаш төлевилелин чугаалажып көөр база күрүне эргелелиниң чогуур үстүү органнарына оларны бадыладыры-биле киирер; чурттакчылыг черлериниң планнаашкынының база немей тудуушкунунуң төлевилелдерин доктаатнан чурум өзугаар бадылаар ийикпе, азы дугуржур;

б) район девискээринде кылын турар тудугларга контрольду боттандырар; хоойлужудулгада негелделерге дүүштүр чорутпайн турар хамааты чуртталга ужур-дузалыг объектилериниң тудуушкунун хоруур ийикпе азы тур үеде соксадыр;

в) район чагыргалыг тудуг-септелге организацияларын удуртур, бүдүрүлге-саң-хөө планнарын оларның күүсөткен турарын хандырар;

г) чер-чер Советтериге үндүрүп берген хөреңгилериниң күсели-биле кылын турар чуртталга, коммунал, орук, культура-амыдырал тудугларын, чырыдыышкынның, кадык камгалалының, садыгның, ниитиниң чемненилгезиниң объектилериниң болгаш база өске-даа объектилериниң база өске-даа объектилер тудуушкунун организастаар; чуртталга, коммунал, орук, культура-амыдырал тудуушкунунга, чырыдыышкынның, кадык камгалалының, садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезиниң объектилериниң тудуушкунунга оларга үндүрүп берген акша-хөреңгини кады ажыглаарының дугайында айтырыгларны, а ол ышкаш эргежок чугула апарган таварылгаларда акша-хөреңгини каттыштырарының дугайын район девискээринде турун турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның чоп-шээрежилгези-биле шиитпирлээр;

д) РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң хоойлужудулгазында доктаатқан смета өртек хемчээлдерингe дүүштүр район чагыргалыг тудуглар болгаш объектилер талазы-биле төлевилелдерни база титул майыктарны бадылаар;

е) чуртталга бажыңнарының, коммунал, культура-амыдырал ужур-дузалыг объектилериниң, кадык камгалалының, чырыдыышкынның, социал хандырылганың болгаш район чагыргалыг өске-даа объектилериниң реконструкциязының, делгемчидериниң, сеителгезиниң болгаш чаагайжыдылгазының талазы-биле ажылдарны доктаатқан чурум өзугаар чорудар;

ж) күрүненің хүлээп алышкын комиссияларын доктаатқан чурум өзугаар томуйлаар, хамааты-чуртталга ужур-дузалыг тудуу доозулган объектилерни ажыглалга киирерин хүлээп алыр талазы-биле актыларны чугаалажып көөр болгаш бадылаар, а ол ышкаш район девискээринде турун турар тудуу доозулган өске-даа объектилерни ажылгалга киирериниң хүлээп алышкынынга киржир.

18 чүүл. Орук тудуушкунунуң, транспорт болгаш харылзаа талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) район девискээринде тус чер ужур-дузалыг автомобиль орук-таының тудуушкунун болгаш септелгезин удуртур, ниити күрүне, республика, (РСФСР болгаш область) ужур-дузалыг автомобиль орук-тарының тудуушкунунга болгаш ышы ажыглалынга деткимче көргүзер;

б) тус черниң автомобиль орук-тарының тудуушкунунга болгаш септелгезинге киржиринче колхозтарны, совхозтарны, үлетпүр, транспорт, тудуг база өске-даа бүдүрүлге черлерин, ажыл-агый организацияларын хоойлужудулгада доктаатқан чурум өзугаар хаара тудар; орук-тар тудуушкунунда болгаш септелгезинде ажылчын күштү база механизмнерни чоп ажылган турарын контрольдаар;

в) район чагыргалыг транспорт бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын удуртур;

г) районнуң чурттакчы чоннуң хандырын турар үстүү черлерге чагыртын турар транспорт бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажыл-чорудулгазынга контрольду боттандырар;

д) тус чер транспортунуң маршруттарын болгаш шимчээшкин графиктерин бадылаар; транспорттуң болгаш чадаг кижилериниң шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырар талазы-биле ажылды контрольдаар;

е) бүдүрүлге, албан черлериниң, организацияларның болгаш хамаатыларның автомобиль база транспорт чепсен-херекселдериниң бүгү хевирлериниң үчөдүн хандырар; хамаатыларның боттарының өнчүзү болуп турар автомобиль транспортунуң ышы ажыглаанкынын контрольдаар;

ж) вокзалдарга, аэропорттарга болгаш суг ортөөлдеринге пассажирлер хандырылгазын организастаанын контрольдаар;

з) районнуң чурттакчы чоннуң хандырар талазы-биле харылзаа бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылынга контрольду боттандырар, телефон болгаш почта харылзааларын, радиожудулганы база телевидениени хөгжүдеринге, харылзаа шугумнарын септээринге болгаш камгалаарынга оларга дузалаар.

19 чүүл. Чуртталга, коммунал ажыл-агый болгаш чаагайжыдылга талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) чуртталга болгаш коммунал ажыл-агыйын, а ол ышкаш чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазын, район чагыргалыг коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының чаагайжыдылгазын удуртур, бүдүрүлге-саң-хөө планнарын, оларның күүсеткен турарын хандырар;

б) бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларының эргезинде турар чуртталга фондузунуң, коммунал бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының байдалынга база ышы ажыглаашкынынга, а ол ышкаш кооперативтиг чуртталга бажыңнарының болгаш хамаатыларның боттарының өнчүзү болуп турар бажыңнарның ажыглалынга контрольду боттандырар; чурттакчы чоннуң одаар чүүл-биле хандырар талазы-биле хемчеглерни алыр;

в) Советтиң эргезинде турар чуртталга фондузун хуваар, күрүне, кооперативтер болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының бажыңнарының чурттаар шолун ышын хуваарының контрольдаар; чуртталга бажыңнарынга чурттаары-биле чаңгыс аай ордерлерни доктаатқан чурум өзугаар улеп бээр;

г) чуртталга-тудуг болгаш өскеда кооперативтерни организастаар дугайында шиитпирни хүлээп алыр; кооперативтериниң Уставтарын даңзылап бүрүткөөр болгаш ажыл-чорудулгазынга контрольду боттандырар;

д) районнуң чурттакчылыг черлерин электрижидер, суг-биле хандырар, канализастаар болгаш газ-биле хандырар талазы-биле хемчеглерни алыр; район чагыргалыг электри, суг-дамчыдылга, канализация, чылыг болгаш газ четкилериниң база тудугларының ажыглалынга удуртузганы боттандырар, айыттынган четкилерни болгаш тудугларны тудар үстүү черлерде чагыртын турар бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларының планнарын чугаалажып көөр бол-

ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ

ХООЙЛУЗУ

гаш түңнел шиитпирни бөөр, арыгалга тудугларының болгаш тургузулаларының тудуушкунун база ажыглалын контрольдаар;

е) чурттакчылыг чердерни чаагайжыдарының талазы-биле ажылга киржириңге үстүкү черлерде чагыртын турар бүдүрүлгелерни, албан черлериң болгаш организацияларны доктааткан чурум ёзугаар хаара тудар; район девискээринде турар бүгү бүдүрүлгелериң болгаш организацияларның девискээрлериниң чаагайжыдылгазынга контрольду боттандырар;

ж) улус өөредилге, культура, кадык камгалал болгаш социал-хандырылга албан черлериниң одаар түүл болгаш өске-даа коммунал ачы-дуза чедирилгези-биле хандырылгазынга, оларның бажыңнарының септелгезин чорудун турарынга болгаш ол албан черлериниң ажылдакчыларынга эргежок чугула чурталга-амыдырал байдалдарын тургузарынга контрольду боттандырар, айыткап хемчегларни күүседлиңге киржириңче оларның чөпшээрежилгезин ёзугаар район девискээринде туруп турар бүдүрүлгелерни болгаш организацияларны хаара тудар;

з) хөөрлерни, акы-дуңма хөөрлерин болгаш өске-даа хөөржүдүүргелерлерни арыг-силиг эки байдалга тударын хандырар.

20 үүл. Садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) күрүне болгаш кооператив садыын, а ол ышкаш район девискээринде ниитиниң чемненилгезин, район чагыргалыг садыг бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын база ниитиниң чемненилгезин удуртур;

б) үстүкү черлерде чагыртын турар садыг база ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылынга контрольду боттандырар;

в) район чагыргалыг садыг база ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының оараан саарылгазының талазы-биле планныг онаалгаларын бадылаар; өскээ Советтер болгаш ажылчын суурлар талазы-биле хереглег кооперациязының организацияларының үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын районнуң хереглекчилер ниитилези киирип келирге бадылаар;

г) комиссионнуг эгеге хереглег кооперациязын дамчыштыр өскээ ажыл-агый продуктуларын садыглаарын калбартырының талазы-биле хемчегларни алыр;

д) хереглекчилер ниитилелериниң Уставтарын, хереглег кооперациязының ажыл-хөрөн эргелеп башкарарының демократтыг үндезиннерни сагын турарын контрольдаар;

е) колхоз садыын хөгжүдериниң, колхоз рыноктарының тудуунун база чаагайжыдылгазының талазы-биле хемчегларни алыр; колхоз рыноктарының чедирген ачы-дуазы дээш чаңгыс катап алыр чыыдының болгаш төлевириниң хемчээлин хоойлужудулгада доктааткан чурум болгаш хемчээл ёзугаар тургузар;

ж) өскээ ажыл-агый продуктуларын, черлик кат-чимистерни садыын алырының, кадагалаарының, ажылдап кылырының болгаш садарының талазы-биле күрүне садының болгаш хереглег кооперациязының организацияларының ажылын контрольдаар;

з) өртектерни, садыг чурумун сагын турарын, деңзилеп хемчээр херекселдериниң байдалын, а ол ышкаш садыг база ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң, организацияларының санитар корум-чурумун сагып турарын контрольдаар;

и) үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларының тус чер курлавырларын бараан саарылгазынга киришпирер талазы-биле хемчеглерни алыр, хандырылга культуразын бедилериниң, садыгның чаа хевирлерин нептередириңге талазы-биле хемчеглерни боттандырар.

21 үүл. Чоннуң амыдырал хандырылгазының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазын, район чагыргалыг амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын удуртур, бүдүрүлге-саң-хөө планнарының күүселдезин хандырар, кол фондуларны болгаш саарылга хөрөнгилерин ажыглаг турарын контрольдаар, оларның саң-хөө-ажылагый ажыл-чорудулгазының түңнелдерин, алган орулганың доктааткан чурум ёзугаар хуваалдазын контрольдаар;

б) үстүкү черлерде чагыртын турар амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылынга контрольду боттандырар; амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң көргүзүп турары амыдырал хандырылгага ачы-дуза чедирилгениң шынарын болгаш ачы-дуза чедиргени дээш ортек прейскурантыны шын ажыглап турарын контрольдаар;

в) район чагыргалыг амыдырал хандырылга бүдүрүлгелерин болгаш организацияларын организастаарының, эде организастаарының азы дүжүреринiң дугайында шиитпирни күрүне эргелелиниң үстүкү органнары-биле дугуржуп тургаш, хүлээп алыр.

г) чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазының амыдыралчы ачы-дуза чедирилгезиниң чаа хевирлерин база талаларын нептередирин организастаар.

22 үүл. Улус өөредилгезиниң талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) улус өөредилгезиниң, школа назыны четпээннериң болгаш уругларның школадан дашкаар киржиздилгезиниң хөрөн удуртур; бүгү-ниити ыяап-ла өөредилгени хандырар; школа назылыг уругларның үчёдун боттандырар;

б) район бюджединде кирбейн турар уруглар бажыңнарының, школа назыны четпээннериң болгаш школадан дашкаар уруглар албан черлериниң ажылынга контрольду боттандырар;

в) ниити-билиг болгаш тускай школаларның, школа-интернаттарның, уруглар бажыңнарының, школа назыны четпээннериң болгаш школадан дашкаар уруглар албан черлериниң өөредилге-материалдыг базазын быжыглаар талазы-биле хемчеглерни алыр;

г) бүгү-ниити өөредилгезиниң фондузун доктааткан чурум ёзугаар хуваар; ону капчаар ажылган турарынга контрольду боттандырар;

д) оларның чурттап турар черинiң аайы-биле өөреникчилерниң школадан дашкаар ажылын организастаар;

е) школа-интернаттарга, школалар интернаттарынга уругларын тургузар талазы-биле, а ол ышкаш узатхан хүн чурумнуг школаларга, болүктерге уругларның чемнинiң өртээн төлөөр талазы-биле хамаатыларга чигелделер көргүзер дугайында айтырыгларны хоойлужудулгада доктааткан чурум ёзугаар шиитпирлөөр;

ж) ада-иези чок өскүс арткан уругларны уруглар бажыңнарынга, школа-интернаттарга, школаларның интернаттарынга болгаш хамаатыларның өг-бүлелериниңе кижизидери-биле тургузарын хандырар; уруг азырап алырының айтырыгларын шиитпирлөөр; назы четпээннерни азырап харагалзаарының, ажаап-тежээринiң хөрөн удуртур; назы четпээннериң эргелерин камгалаарын боттандырар; назы четпээннериң хайгаарал-харагалзал чок чоруун баш бурунгаар болдурбазының талазы-биле эжыды организастаар.

23 үүл. Культура-чырыдыышкын ажылының болгаш эртем талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) культура-чырыдыышкын ажылын, район чагыргалыг культура чырыдыышкын организацияларын болгаш албан черлерин удуртур, оларның материал-техниктиг базазын быжыглаарының талазы-биле хемчеглерни алыр, каяа-даа чагыртканындан хамаарылга чокка өске-даа культура организацияларының болгаш албан черлериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар;

б) хөй чурттакчылыг чер бүрүзүнге культура албан черлериниң эргежок чугула комплекизин организастаарының талазы-биле хемчеглерни алыр;

в) колхозтарның, совхозтарының, бүдүрүлге, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның культфондуларының акша-хөрөнгилерин канчаар ажыглан турарынга контрольду боттандырар болгаш эргежок чугула апарган таварылгаларда оларның-биле дугуржулга ёзугаар айыткан акша-хөрөнгини төпчүдүп ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни алыр;

г) чурттакчы чоннуң кино хандырылгазын удуртур, кино четкилерин калбартыр талазы-биле хемчеглерни алыр;

д) улусчу чогаадылганың болгаш бот-тывынгыр уран түүл хөгжүлдезиниң талазы-биле хемчеглерни алыр; культура талазы-биле ниити район хемчеглерин организастаар;

е) эртемниң хөгжүлдезинге дуза кадар; район девискээринде туруп турар эртем-шинчилел албан черлериниң, дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниң ажылынга дузалаар;

ж) хамааты чаа чаңчыл-ёзуладларны амыдыралга нептередиригге деткимчени көргүзер;

з) РСФСР-ниң «Билиг» ниитилелиниң Тыва республика организациязының ажыл-чорудулгазынга дузалаар;

и) район девискээринде туруп турар төөгүлүг, революсчу-төөгүлүг болгаш мемориалдыг комплекстерниң база тураскаалдарның, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның, культураның, уран түүлдүң, архитектураның, археологияның тураскаалдарының база камгалалдыг черлериниң үчёдун болгаш камгалаарын хандырар.

24 үүл. Кадык камгалалының, күш-культура болгаш спорт талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) районда кадык камгалалдың, район чагыргалыг кадык камгалал албан черлериниң ажыл-хөрөн удуртур, оларның материал-техниктиг базазын быжыглаарының, чурттакчы чонга медицина дузаламчызын организастаарының талазы-биле хемчеглерни алыр;

б) үстүкү черлерде чагыртын турар кадык камгалал албан черлериниң ажылынга контрольду боттандырар;

в) чурталга болгаш хөй-ниитиниң албан черлериниң бажыңнарының санитар корум-чурумунга дүүштүр арыг-шевер байдалын сагыырын база чурттакчылыг черлериниң болур-чогуур санитарлыг байдалын хандырарының талазы-биле хемчеглерни ап чорудар; чурттакчы чон ортузунга санитар-чырыдыышкын ажылын организастаар талазы-биле хемчеглерни алыр;

г) бүдүрүлге, чурталга болгаш хөй-ниити черлериниң бажыңварынга, оларның девискээринге, кудумчуларга болгаш чурттанчылыг черлериниң шөлдеринге дааш-шимээнни баш бурунгаар болдурбазының, ооң күштелирин эвзөжедир, шимээнни шуут болдурбас талазы-биле хемчеглерни ап чорударын хандырар;

д) агаар атмосферазының, суг-нуң, хөрөңнүң болгаш бойдус камгалалының, ооң иштинде ол талазы-биле санитарлыг негелделерни боттандырарының дүрүмнерин сагыырынга күрүне контролюн боттандырар;

е) халдавырлыг аарыгларны баш бурунгаар болдурбазының, а ындыг аарыгларны узуткаарының талазы-биле хемчеглерни чорударын боттандырар; эпидемиялыг халдавырлыг аарыгларның айыылы тургустунун азы нептерөөн таварылгада доктааткан чурум ёзугаар район девискээринге ол аарыгларның нептерөөшкинин болдурбас болгаш узуткаарынче угланган күш-ажылын, өөредилгенiң, аргыжылганың болгаш сөөртүлгениң онза негелделерни болгаш корум-чурумун тургузар;

ж) не, чаш камгалалын организастаар; уруглар ның болгаш элээдилериниң аразында кадыкшылга хемчеглерни чорударын организастаар, уруглар болгаш элээдилерге медицина дузаламчызын организастааның контрольдаар;

з) кайы-бир черни курорт кылдыр хүлээп көөрүнүң, курорттарның санитар камгалалының өкруг-тарының кызыгаарларын тургузарының база оларның ажылдаар чурумун тодаргайлаарывың дугайында айтырыгларны шиитпирлөөрингe киржир;

и) судтун боду бот-башкарын шыдавас азы угааны солуу деп көргени улуг назылыгларны харагалзаарының болгаш ажаарының хөрөн удуртур;

к) РСФСР-ниң Кызыл Крест ниитилелиниң Тыва республика организациязының ажыл-чорудулгазынга дузалаар;

л) күш-культура болгаш спорт хөрөн удуртур; районнуң ниити спортчу хемчеглерин эрттиреран организастаар;

м) каяа чагыргалыындан хамаарылга чокка спорт бажыңнарын болгаш тудугларын район девискээринге таарыштыр тургузарының планнарын бадылаар;

н) массалыг дыштанылганың зоналарын хөгжүдериниң, оларның дериг-хандырылгазының болгаш чаагайжыдылгазының талазы-биле хемчеглерни алыр, ол зоналарны ажыглап турарынга контрольду боттандырар.

25 үүл. Күш-ажыл болгаш кадрлар белеткелиниң талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) район девискээринде күш-ажылчы курлавырларның үчёдун чорудар болгаш хуваалдазын таарыштырар, оларны чөп ажыглаарының талазы-биле хемчеглерни алыр; хамаатыларны ажылга киирерин организастаар;

б) бүдүрүлгелерге, албан черлериниңе болгаш организацияларга күш-ажыл дугайында хоойлужудулганы, күш-ажыл камгалалының болгаш техниканың айыыл чок чоруунун дүрүмнерин сагыын турарының талазы-биле контрольду боттандырар;

в) ниити билиг школаларын доозун турар аныяктарның ажылга киреринiң планнарын бадылаар, бүгү бүдүрүлгелер, албан черлери болгаш организациялар ол планнарны күүсеткен турарын хандырар;

г) өскээ ажыл-агыйның механизация училищелериниң, а ол ышкаш профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң ажылынга болгаш оларны өөреникчилер-биле четчелөөриңе дузаны көргүзер; колхозтарга, совхозтарга, бүдүрүлге албан черлериңе болгаш өске-даа организацияларга массалыг мергежилдериниң кадрларын белеткээринче болгаш оларның билиин бедидап турарынга контрольду боттандырар;

д) ажылчыннарның организастыг чыыдазының болгаш таарыштыр көжүүрүгезиниң планнарының күүселдезин хандырар; организастыг чыылда-биле келген ажылчыннарга, база көжүн келген чурттакчы чонга эргежок чугула бүдүрүлге болгаш чурталга-амыдырал байдалдарын тургузар талазы-биле бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның хүлээлгелериниң күүселдезинге контрольду боттандырар;

е) бүдүрүлгелерге, албан организация черлериңе болгаш организацияларга социалистиг чарышты хөгжүдериңе, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарын нептередириңе, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын нептередириңе болгаш ооң бүдүрүкчүүрүн бедидериңе, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң корум-чурумун быжыглаарына дузалаар;

ж) районга эргежок чугула улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының ажылдакчыларының болгаш өске-даа ажылдакчыларның контингентизин планнаар, ол кадрларны ныын тургузарын, ажыглаарын болгаш оларның мергежилин бедидерин хандырар;

з) районнуң чурттакчы чоннун хандырары-биле холбашкан бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның ажылдаар хүннерин болгаш шактарын доктаадын тургузаар.

26 үүл. Социал хандырылга талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) социал хандырылга хөрөн удуртур; хоойлужудулга-биле доктааткан пенсияларны болгаш пособиелерни чогуур ойунде база ныын тыпсырын болгаш төлөөрин, хоойлужудулгада көрдүнгенiн ёзугаар хамаатыларга чигелде болгаш артык шинээ көргүзерин хандырар;

б) колхозтарның хөреңгизинден колхозчуларның социал хандырылгазының төпчүткен эвилел фондузунче болгаш колхозчуларның социал страхованиезинiң төпчүткен эвилел фондузунче шилчилгелерни өй-шаанда киирериңе контрольду боттандырар, колхозчуларның социал хандырылгазының район төвүлелин тургузар болгаш ооң ажыл-чорудулгазын контрольдаар;

в) персоналдыг пенсияларны тыпсырының дугайында хоойлужудулгада көрдүнген чурум ёзугаар дилегни кылыр;

г) инвалидтерни, шериг албанныгларын, өлген дайынчыларның болгаш партизаннарның өг-бүлелериниң кежигүннерин ажылга киирер талазы-биле хемчеглерни ап чорудар, инвалидтериниң профессионал өөредилгезин организастаар; инвалидтериниң күш-ажылын ажыглаары-биле холбашкан бүдүрүлгелерни организастаарын хандырар;

д) социал хандырылга албан черлериниңе хамаатыларны чорударыбиле холбашкан айтырыгларны чуулаажын көөр; район девискээринде турар социал хандырылга албан черлериниң ажылын контрольдаар;

е) кадынның байдалы-биле боттарының эргелерин ажыглай албас болгаш хүлээлгелерин күүседип шыдавас улуг кижилерни азырап хайгаараар, харагалзаарының хөрөн удуртур, оларның материал-амыдырал байдалын эжиждериниң хемчеглерин алыр;

ж) эмчи-күш-ажыл экспертизазының органнарының ажылынга контрольду боттандырар;

з) пенсия алыр эргези чок кижилерге пособиелерни көдээ, ажылчын суур болгаш хоорай (район чагырганыг хоорайлар) Советтериниң күүсекчи комитеттериниң шын тыпсын болгаш төлөп турарынга контрольду боттандырар;

и) согурлар болгаш дүлейлер ниитилелериниң ажылынга дузалаар.

27 үүл. Улусчу контрольду боттандырарының, социалистиг Хоойлудүрүмнү, күрүненiң, хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш хамаатыларның эргелерин камгалаарын хандырарының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) ССР Эвилелиниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң Хоойлуларын болгаш күрүне эрге-чагыргазының үстүкү органнарының база күрүне эргелелиниң органнарының өске-даа шиитпирлерин сагыырын, күрүненiң болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун, социалистиг өнчүнү, хамаатыларның, күрүне албан черлериниң, бүдүрүлгелериниң, кооператив болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының эргелерин база хоойлу ёзугаар камгалап турар эрге-ажыктарын камгалаарын хандырар; хоойлужудулганы чурттакчы чонга тайылбырлап таныштырарын болгаш юридиктиг дуза чедирерин организастаар;

б) районнуң улусчу контроль комитедин тургузар болгаш ооң ажыл-чорудулгазын удуртур; район девискээринде күрүне болгаш хөй-ниити контролюн боттандырарынга ажылчы чоннарның киржилгезин таарыштырар талазы-биле хемчеглерни алыр;

в) ажылчы чоннар депутаттарының Соведиңге чагыртқан эргелел органнарының, а ол ышкаш район чагырганыг бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларының дужаалдарын болгаш айтыышкыннарын эргежок чугула апарган таварылгаларда солуур; колхозтар кежигүннериниң ниити хуралдарының (төлөөлекчилер хуралдарының), хереглекчилер ниитилелериниң хуучу кежигүннериниң ниити хуралдарының (төлөөлекчилер хуралдарының) район девискээринде туруп турар колхозтар аразының болгаш күрүне-колхоз бүдүрүлгелериниң база организацияларының, колхозтар баштаар черлериниң, районнуң хереглекчилер ниитилелиниң болгаш өске-даа кооператив организацияларының, колхозтар аразының болгаш күрүне-колхоз бүдүрүлгелериниң база организацияларының чөвүлелериниң төлөөлекчилериниң хуралдарының хоойлужудулгага чөрүшкек болуп турар шиитпирлерин солуур;

г) черни ажыглаарының, чурттакчылыг черни четче тударының, чаагайжыдылга, чурталга, коммунал болгаш культура-амыдырал тудуушкунунуң, бойдус, төөгүүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаарының, чурттакчы чоннуң социал-культура болгаш амыдырал хандырылгазының айтырыгларының талазы-биле үстүкү черлерге чагыртын турар бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларының хоойлужудулгага чөрүшкек дужаалдарының болгаш айтыышкыннарының күүселдезин соксадыр.

д) хамаатыларның санал-онаалдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын өй-шаанда база шын сайгарып көөрүн болгаш шиитпирлөөрин хандырар, район девискээринде туруп турар колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлге черлериңде, албан черлериңде болгаш өске-даа организацияларда хамаатыларның санал-онаалдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын көөр талазыбиле херектиң байдалын хынаар, бо айтырыглар талазы-биле оларның удуртукчуларының отчёттарын дыңнаар;

е) хоойлужудулгада айытқан түүлдерни үрөөн таварылгаларда, ол дээш административтиг харыысалганы доктааткан чогуур хемчег ёзугаар хүлээдир шиитпирлерни хүлээп алыр;

ж) иштики херемтер органнарынга чагыртқан албан черлериңе удуртулганы боттандырар; паспорт системазының чурумун хандырар;

з) район девискээринде күш-ажылдың эдип-чазаар албан черлериниң ажыл-чорудулгазын хайгаараар;

и) хамааты байдалының бижидилге актыларының органнарының ажылын болгаш районнуң күрүне архивин удуртур;

к) суд, прокуратура болгаш юстиция органнарының ажылынга дузалаар;

л) хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле эки турачы улусчу дружиналарның болгаш эш хуу судтарының ажыл-чорудулгазын удуртур;

м) район девискээринде өртке удур камгалал хөрөн удуртур; эки турачы өрт дружиналарының ажылынга контрольду боттандырар;

н) бойдустун чайгаар болур айыыл-халавын болдурбас болгаш ооң уржуктарын узуткаар талазыбиле хемчеглерни алыр; эргежок чугула апарган таварылгаларда бойдустуң чайгаар болган айыыл-халавы-биле демиселге база ооң уржуктарын узуткаарының колхозтарны, совхозтарны, бүдүрүлге, албан черлерин болгаш өске-даа организацияларны, а ол ышкаш чурттакчы чоннуң киришпирер;

о) хемнерге, хөлдерге, суг шыгжамырынга болгаш өске-даа суг хөөлбектериниңе кижилерниң амытынын камгалаар талазы-биле ажылды организастаар;

п) шажын-чүдүлге дугайында хоойлужудулганы сагыырын контрольдаар.

28 үүл. Камгалал ажылының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза:

а) бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында ССРЭ-ниң Хоойлузун албан-дужаалдыг бүгү кижилериниң болгаш хамаатыларның, а ол ышкаш бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң база организацияларының күүсеткен турарын хандырар;

б) район девискээринге хамааты камгалалын удуртур;

в) шеригниң чиңгине албанынче хамаатыларны келдиртириңге, а ол ышкаш өөредилгелиг чыыштарны болгаш эге шериг белеткелин организастаарынга дузалаар;

г) курлавырже үнген болгаш ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң хүрөөлериниңдеи халашкан хамаатыларга чигелделер болгаш артык шинээлер дугайында хоойлужудулганы сагыырын контрольдаар;

д) чурттакчы чоннуң, ылаңгыя аныяктарның шериг-патриоттуг кижизидилгезиниң, дайынчы чаңчылдарны пропагандалаарының талазыбиле ажылды чорудар; шериг кезектери-биле ажылчы чоннар коллективтиниң шеф харылзааларын хөгжүдер; эки турачы камгалал ниитилелериниң ажылынга дузалаар;

29 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар, «Маадыр ие» деп атты тыпсыр, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң шаңналдары-биле шаңнаар дугайында дилегларни чугаалажып көөр болгаш киирер.

30 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи болза, «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузунда база бо Хоойлуда көрдүнген айтырыглардан аңгыда ССР Эвилелиниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң хоойлужудулгаларында ооң эргезинге киирген күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң өске-даа айтырыгларын шиитпирлөөр.

III бөлүк.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИНИҢ АЖЫЛЫН ОРГАНИЗАСТААРЫ

I. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязы.

31 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязын РСФСР-ниң Конституциязында доктааткан хуусааларда Советтиң күүсекчи комитеди чыыдырар.

Ол ышкаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязын район Совединиң депутаттарының ниити санының үштүп бир кезиинден эвээш эвезиниң негелдезин ёзугаар база чыыдырын болур.

Девискээри кадыр-берт, чедери берге районларга районнар Советтериниң сессияларын РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чөпшээрели-биле чылда дөртпен эвээш эвес катап чыыдырар.

32 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының чаа соңгуткан район Совединиң бирги сессиязын мурнуада эрткен чыыштын район Совединиң күүсекчи комитеди соңгулдалар эрткен соонда ийи неделядан орай эвес хуусаа иштинде чыыдырар болгаш район Совединиң депутаттарының назы-хар талазы-биле эң-не улугларының бирээзи ажыдар. Ооң дараазындагы сессиларны ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы ажыдар.

Район Совединиң сессиязының ажылын чорудары-биле депутаттарның аразындан дарганы болгаш секретарны соңгуур.

Чаа организастаттынган районга ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң бирги сессиязын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму районнуң тургустунган хүнүнден бөөр ийи неделядан орай эвес хуусаа иштинде, а чаа тургустунган район Совединиңе соңгулдалар эрттирген таварылгада — район Совединиңе соңгулдалар эрткен хүнден бөөр ийи неделядан орай эвес хуусаада чыыдырар.

33 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязын чыыдырарының үезин болгаш эрттирер черинiң дугайын, а ол ышкаш Советке чугаалажып көөрүбиле киирген айтырыглар дугайын район Совединиң күүсекчи комитеди сессияга чедир он хонуктан орай эвес хуусаада депутаттарга дыңнадыр болгаш чурттакчы чоннуң киҗээнгейинге чедирер.

34 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязы район Совединиң депутаттарының ниити санының үштүп ийизинден эвээш эвези бар турда бүрүн эргелиг болур.

35 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязынга чугаалажып көөр айтырыгларны район Совединиң күүсекчи комитеди, доктаамал комиссиялары болгаш депутаттары киирер.

Район Совединиң сессиязының хүн чурумунун айтырыгларынга саналды районнуң хөй-ниити организацияларының органнары киирип болур.

Сессияның хүн айтырын болгаш ажылының эртер чурумун район Соведи бадылаар.

36 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң сессиязынга район Совединиңе хамаарылгалыг кандыг-даа айтырыгларны чугаалажып база шиитпирлен болур, ынчаарга дараазында айтырыгларны үүле сессияларға чугаалажып көөр болгаш шиитпирлөөр:

а) депутаттарның бүрүн эргелерин үүлдүг деп көөрү; депутаттарның хууда билдириишкиннери ёзугаар оларның бүрүн эргелерин дүжүрери;

б) күүсекчи комитетти соңгууру болгаш ооң составын өскертири;

в) күүсекчи комитеттиң болгаш доктаамал комиссияларның ажылының дугайында отчёттар;

г) күүсекчи комитеттиң килдистерин болгаш эргелелдерин тургузары, оларның удуртукчуларын одылаары болгаш эрге-хүлээлгезинден хостаары;

д) РСФСР-де хүлээп алдынган норма-чижек болгаш административтиг-эргелел персоналының күүскомга доктааткан санын барымдаалап, күүсекчи комитеттиң структуразын болгаш штаттарын, ооң килдистерин база эргелелдерин бадылаары;

е) районнуң улусчу контроль комитедин тургузар, ооң составын бадылаар болгаш өскертир, улусчу контроль комитединиң даргазын томуйлаар болгаш албан-дужаалыындан хостаары;

ж) күүсекчи комитеттиң чанынга административтиг болгаш хайгаракчы комиссияларны, назы четпээннериниң хөрөөнiң талазы-биле комиссияларны тургузары;

з) районнуң улус судунуң даргазын бадылаары;

и) районнуң ажыл-агый хөгжүлдезиниң база социал-культура тургузуушкунунуң ниити перспективтиг болгаш чыл планнарын бадылаары; колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа өскээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалгаларын бадылаары;

к) соңгукчуларның чагыларын күүседир талазы-биле хемчеглериниң планнарын бадылаары;

л) депутаттарның негелде дилээбиле шиитпирлерни хүлээп алыры;

м) район бюджедин болгаш ооң күүселдезиниң дугайында отчётту бадылаары;

н) район бюджединиң күүселдезиниң үезинде немей алган орулгаларны, орулганы ажыр күүсеткениниң ийикпе, азы чарылга талазы-биле камналганың түңнелинде орулгалар чарылгалардан хөй болу бергенинден чыл төнчүзүнде үнүп келген түңну кайы-бир үүлүге кириштирер дугайында күүсекчи комитеттиң шиитпирин бадылаары;

о) район планнаашкынының схемазын болгаш телевилелин чугаалажып көөр база бадыладыры-биле күрүне эргелелиниң чогуур үстүкү органнарынче киирери;

37 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң шиитпирлерин Советтиң депутаттарының ниити санының хөй кезиниң ажык бадылаашкыны-биле хүлээп алыр болгаш Советтиң күүсекчи комитединиң даргазы биле секретары ат салыр.

Күүсекчи комитеттиң составын соңгуурунун азы өскертириниң дугайында район Совединиң шиитпирниге, а ол ышкаш район Совединиң сессиязының протоколунга Советтиң сессиязының даргазы биле секретары ат салыр.

38 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң шиитпирлерин район Совединиң күүсекчи комитеди хамаарышкан организацияларга, албан-дужаалдыг кижилерге болгаш хамаатыларга чеди хонуктан орай эвес хуусаада чедирип дыңнадыр.

Үстүкү черлерге чагыртыр район девискээринде туруп турар бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның адынга район Совединиң шиитпирлеринде көрдүнген саналдарны болгаш сүмелерни ол организацияларның удуртукчулары чугаалажып көөр болгаш чугаалажын көргениниң түңнелдерин Советке он хонуктан орай эвес хуусаа иштинде дыңнаткан турар ужурлуг.

39 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң шиитпирлери хоойлуга дүүшпейн турар таварылгада Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму күш чок болдуруп болур болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ара соксадын каап болур.

40 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи ажылчы чоннар депутаттарының адаанда туруп турар Советтериниң болгаш оларның күүсекчи комитеттериниң шиитпирлерин болгаш айтыышкынларын күш чок болдурар эргелиг.

2. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди

41 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди болза, депутаттарның аразындан күүсекчи комитеттиң даргазын, дарганың оралакчыларын, секретарын болгаш дөртен тос чедир кежигүн составтыг ыылдыр соңгуткан район Совединиң күүсекчи комитеди болгаш айтыышкыннар бөөр органы болур.

Район Совединиң күүсекчи комитединiң сан составын район Соведи боду доказадыр.

42 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди ону соңгаан Советке, а ол ышкаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге дорт чагыртыр.

43 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди район Совединиң база күрүне эрге-чагыргазының болгаш күрүне эргелелиниң үстүкү органнарының шиитпирлериниңе үндезилөөн, район девискээринге күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунун удуртур.

Район Совединиң күүсекчи комитеди бо Хоойлунуң 36 үүлүнге дүүштүр үүле Советтиң сессияларына чугаалажып көөр болгаш шиитпирлөөр ужурлуг айтырыгларды аңгыда, Советке хамаарылганы айтырыгларны чугаалажып көөр база шиитпирлөөр.

44 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди Советтиң сессиязын чыыдырар база оларның белеткелин хандырар, чугула айтырыглар талазы-биле Советтиң шиитпирлериниң төлевилелдерин баш бурунгаар чурттакчы чоннуң чугаалажын көөрүн организастаар.

45 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди Советтиң сессияларының аразында үеде Советтиң доктаамал комиссияларының ажылын таарыштыр башкарар, Советтиң сессияларына болгаш күүсекчи комитеттиң хуралдарына чугаалажыр айтырыгларны белеткээринге оларны киириштирер, комиссияларның киирген саналдарын чугаалажып көөр.

46 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди депутат хүлээлгелерин күүседиринге, соңгукчулар мурнунга отчёттарын белеткээринге база чорударынга депутаттарга эргежок чугула дузаны чедирер, Советтиң шиитпирлериниң күүселдезиниң чорудулгазының дугайында, Советтиң сессияларына депутаттарның киирген шүүгүмчүлелдиг сагындырыгларына болгаш саналдарына хамаарыштыр алган хемчегер дугайын база Советтиң сессияларының аразында үеде бодунуң ажылының кол-кол айтырыгларының дугайын депутаттарга дыңнадыр.

47 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди районнуң ажыл-агыйының база районнуң социал-культура тургузуушкунунуң ниити перспективтиг база чыл планнарын, район -бюджедин болгаш ооң күүселдезиниң дугайында отчётту Советке бадыладыры-биле киирер.

Районнуң ажыл-агый база районнуң социал-культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезиниң планнарының болгаш бюджеттиң күүсеттинiн турарының дугайында ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиңе күүсекчи комитет илеткеп турар.

48 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди соңгукчуларның чагыларын күүседир талазы-биле хемчеглериниң планын бадыладыры-биле Советке киирер, ооң күүселдезин организастаар, чагыларның күүсеттинiн турар дугайын депутаттарга болгаш чурттакчы чонга дыңнадыр.

49 үүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди күүсекчи комитеттиң килдистерин база эргелелдерин, район чагырганыг бүдүрүлгелерин, албан черлерин болгаш организацияларны удуртур, дараазында эдлеглиг сессияга бадыладыры-биле Советтиң сессияларының аразында үеде күүсекчи комитеттиң килдистер база эргелелдер удуртукчуларының албан-хүлээлгелерин күүседирлерни томуйлаар албан-хүлээлгелер күүседириниң (дүжүрер) хостаар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди күүсекчи комитеттиң килдистериниң база эргелелдериниң өске удуртур ажылдакчыларын, район чагырганыг бүдүрүлгел

ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ РАЙОН СОВЕДИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ

ХООЙЛУЗУ

(Төнчүзү. Эгеан 2—3 арыында).

муйлаар база албан-дужаалындан хостаар.

Район Совединиң күүсекчи комитеди ооң киллдистериниге болгаш эргелелдериниге хамаарышкан айтырыгларны боду чугаалажыр, шиитпирлеп болур.

50 чүүл. Район девискээринде турар болгаш ооң чурттакчы чонун хандырарынга чугула ужур-дузалыг, үстүү черлерге чагыртып турар садыг база ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң, организацияларының болгаш амыдырал хандырылганың, коммунал ажыл-агыйының, кадык камгалал, социал хандырылга база культура организацияларының болгаш албан черлериниң удуртукчуларын албан-дужаалга томүйлаарын болгаш ооң хостаарын үгле ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди-биле дугуржуп чөпшээрежир.

51 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди хоойлужудулга өзугаар СССР-ниң Дээди Совединиге, РСФСР-ниң Дээди Совединиге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиге, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге, а ол ышкаш РСФСР-ниң районнуң (хоорайларның) улус судтарынга соңгулдалар белеткелиниң болгаш чорударының талазы-биле эргежок чугула хемчеглерин район девискээринге боттандырарын хандырар.

52 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң хуралдарын эргежок чугула апарганда, ынчалзажок айда бир-ийн катаптан эвээш эвес чыыдырар.

Район Совединиң күүсекчи комитединиң хуралдары Советтиң күүсекчи комитединиң ниити составының үштүү ийи кезиниңден эвээш эвези бар турда бүрүн эргелиг.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпирлерин күүсекчи комитеттиң бүү кежигүннериниң хөй кезиниң бадылаашкыны-биле үлээп алыр болгаш күүсекчи комитеттиң даргазы биле секретары ат салыр.

Районнуң күүсекчи комитединиң айтышкыннарынга Советтиң күүсекчи комитединиң даргазы ат салыр.

Район Совединиң күүсекчи комитединиң хуралдарынга доктаамал комиссияларның даргалары болгаш кежигүннери, Советтиң депутаттары, күүсекчи комитеттиң киллдериниң болгаш эргелелдериниң ооң составында кирбейн турар удуртукчулары чөвүлээр эргелиг, а ол ышкаш колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа күрүне база хөй-ниити организацияларының Советтиң күүсекчи комитединиң хуралынга чалаттырган төлөлекчилери киржип болур.

53 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпирлерин болгаш айтышкыннарын ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели күш чок болдурар.

54 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди ооң адаанда турар күүсекчи комитеттериниң шиитпирлерин болгаш айтышкыннарын күш чок болдурар болгаш ажылчы чоннар депутаттарының кудуку Советтериниң шиитпирлерин соксадыр эргелиг.

55 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди ону соңгаан Советтиң мурнунга, а ол ышкаш колхозтар, совхозтар, бүдүрүлгелер, албан черлериниң, өске-даа организацияларның база хамаатыларның чурттан турар черинин аайы-биле ажылчы чоннарның хуралдарынга бодунуң ажылының дугайында чылда бирден эвээш эвес катап отчётту кылыр.

56 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң бүрүн эргелери доостурга, ажылчы чоннар депутаттарының чаа соңгуткан район Соведи чаа күүсекчи комитетти тургускуже чедир район Совединиң күүсекчи комитеди бодунуң бүрүн эргелерин хевээр ажылаар.

57 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң киллдистерин болгаш эргелелдерин РСФСР-ниң база Тыва АССР-ниң хоойлужудулгаларына дүүштүр тургузар, олар бюджетке азы бот-орулга-чарылгага турар.

Күүсекчи комитеттиң ооң киллдистериниң болгаш эргелелдериниң штаттарын доктаатканы чурум өзугаар ажыл төлевириниң фондузунга дүүштүр тодаргайлаар.

Район Советтериниң күүсекчи комитеттериниң киллдистериниң болгаш эргелелдериниң харыылаар айтырыгларын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылаалы Саавырлар-биле тодаргайлаар.

58 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитеди күүсекчи комитеттиң чанынга район Совединиң турүзүп турары административтиг болгаш хайгаарал комиссияларының, а ол ышкаш азы четпээнериниң хереэниң талазы-биле комиссияларның ажыл-чорудулгазынга удуртулганы база контрольду боттандырар. Үстүнде комиссияларның харыылаар айтырыглары «РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузунга дүүштүр РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бадылааны Саавырлар-биле тодаргайлаттынар.

ССР Эвилелиниң, РСФСР-ниң, Тыва АССР-ниң хоойлужудулгаларында доктаатынган өске-даа комиссияларны эргежок чугула таварылгада күүсекчи комитеттиң чанынга район Соведи турзузар.

3. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссиялары

62 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи Советтиң эрезинге хамааржыр айтырыгларны баш бурунгаар чугаалажып көөрүнге болгаш белеткээринге, ооң шиитпирлерин боттандырарын дүргедиринге бодунуң бүрүн эргелиг үезинин дургузунда доктаамал комиссияларны тургузар.

63 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссияларының кол сорулгалары болза:

район Совединге болгаш ооң күүсекчи комитеттинге чугаалажып көөрү-биле санаалдарны ажылдан кылыры;

район Совединге болгаш ооң күүсекчи комитеттинге чугаалажып көөрү-биле киирген айтырыглар талазы-биле түңнелдерни белеткээри;

район Совединиң, ооң күүсекчи комитединиң шиитпирлериниң болгаш үстүү күрүне органларының шиитпирлериниң практика кырынга боттанышкынының талазы-биле организастыг ажылга киржири;

район Совединиң, ооң күүсекчи комитединиң болгаш үстүү күрүне органларының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, а ол ышкаш ССР Эвилелиниң, РСФСР болгаш Тыва АССР-ниң хоойлужудулгаларын сагыыр талазы-биле район Совединиң күүсекчи комитединиң киллдистериниң, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажылчыларының чорудулгазының контрольдаары;

соңгукчуларның чагыгларын күүседирин организастаарынга болгаш оларның күүселдезин хынаарынга дузалаары;

64 чүүл. Доктаамал комиссияларны Советтиң депутаттарының шиитиндеи комиссияның даргазы болгаш кежигүннери составтыг кылдыр ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи соңгуур.

Доктаамал комиссияларның составынга район Совединиң күүсекчи комитединиң составында кирип турар депутаттары, а ол ышкаш районнуң улус шииткекчизи база прокурор депутаттарны соңгуп болбас.

65 чүүл. Доктаамал комиссиялар ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң мурнунга харыысалгалыг болгаш аңаа отчёттуг болур.

66 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи мандат комиссиязын, план-бюджет комиссиязын, социалистиг хоойлу-дүрүм болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле комиссияны, аныяктар хереэниң талазы-биле комиссияны, а ол ышкаш тус черниң байдалын барымдаалап ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң адырларының талазы-биле комиссияларны тургузар.

67 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң мандат комиссиязы болза:

а) Советтиң депутаттарының бүрүн эргелерин хынаар болгаш соңгуткан депутаттарының бүрүн эргелерин үүлдүг деп көөр азы чамдык депутаттарны соңгаанын күш чок болдурар дугайын чугаалажып көөрү-биле Советке саналын киирер;

б) комиссияның эргезинге берген айтырыглар талазы-биле Советтиң болгаш ооң күүсекчи комитединиң аңаа дамчыдып берген шиитпирлериниң төлевилелдерин баш бурунгаар чугаалажып көөр болгаш чөгүүр түңнелди белеткээр;

в) районнуң ажыл-агыйының болгаш районнуң социал-культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезиниң планнарында, район бюджединде база ооң күүселдезиниң дугайында отчётта комиссияга хамаарышкан айтырыгларны баш удур чугаалажып көөрүнге киржир;

г) аныяктарның кижизидилгезиниң, өөредилгезиниң, профессионалдыг өөредилгезиниң, күш-ажылының, амыдыралының, дыштанылгазының, аныяктарның эргелерин болгаш соңуургалдарын хандырарының, оларның күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунга киржилгезиниң айтырыгларының талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң база ооң күүсекчи комитединиң шиитпирлерин колхозтарда, совхозтарда, бүдүрүлгелерде, албан черлеринде болгаш өске-даа организацияларда күүседин турарынга контрольду боттандырар.

71 чүүл. Ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң адырларының аайы-биле тургустунган ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссиялары болза:

а) Советке болгаш ооң күүсекчи комитеттинге чугаалажып көөрү-биле киирип турар ажыл-агый база социал-культура тургузуушкунунуң чогуур адырларының хөгжүлдези-биле холбашкан айтырыгларны белеткээринге киржир;

б) районнуң ажыл-агыйының болгаш районнуң культура тургузуушкунунуң хөгжүлдезиниң планнарын, район бюджединиң чогуур кезектериниң болгаш бюджет күүселдезиниң дугайында отчётту баш бурунгаар чугаалажып көөр, бо талазы-биле боттарының сагындырыгларын болгаш саналдарын киирер, эргежок чугула апарган таварылгада ол сагындырыгларны база саналдарны ажылчы чоннар депутаттарының район Совединге киирер;

в) кодээ ажыл-агыйны, тус чер үлетүүрүн, коммунал ажыл-агыйын база чаагайжыдылганы хөгжүдеринге, чурттакчы чоннуң социал-культуразын болгаш амыдырал хандырылгазын эжиндиринге немелде курлавырларны болгаш аргаларны дилеп тывар талазы-биле ажылды чорудар, бо айтыыглар талазы-биле саналдарны белеткээр база оларны Советке болгаш ооң күүсекчи комитединге чугаалажып көөрү-биле киирер;

г) болунуң эргө-хүлээлгелериниң талазы-биле Советтиң күүсекчи комитединиң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларының ылаңданыш түңнелдерин чугаалажып көөрү-биле колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларының илеткелдерин база дыңнадыгларын боттарының хуралдарынга дыңнап чугаалажыр болгаш оларга сүмелерни бөөр эргелиг.

Доктаамал комиссияның сүмелерин район Совединиң күүсекчи комитединиң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларының чугаалажып көөрү албан. Оларны чугаалажып көргенинин түңнелдериниң дугайын, азы алган хемчеглериниң дугайын айдан орай эвес хуусаада доктаамал комиссияга дыңнаткан турар хүлээлгелиг.

Эргежок чугула апарган таварылгаларда доктаамал комиссиялар район Совединиң күүсекчи комитединиң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, район девискээринде турар колхозтарының, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның удуртукчуларындан документилерни, бижимел түңнелдерни болгаш эргежок чугула өске-даа материалдарны айтырып негээр хүлээлгелиг.

73 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссиязы район Совединге азы ооң күүсекчи комитеттинге чугаалажып көөрү-биле бодунуң киргени, а ол ышкаш бодунуң белеткешкен айтырыгларының талазы-биле бодунуң илеткелчизин азы эдеринчи илеткелчизин томүйлаар болур.

74 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссиязының хуралдарын комиссияның ажыл планын өзугаар чыыдырар.

Доктаамал комиссияның хуралдарынга ол комиссияның кежигүннери болбайн турар район Совединиң депутаттары, а ол ышкаш Советтиң күүсекчи комитединиң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның төлөлекчилери чөвүлээр эргелиг киржири болур.

75 чүүл. Үлээн каш доктаамал комиссиялардың эргезинге хамааржыр айтырыгларны комиссиялардың боттарының идепкейи-биле, а ол ышкаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң даалгазы өзугаар ол комиссиялар кады белеткеп база чугаалажып көрүп болур.

76 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң доктаамал комиссияларынга бүү айтырыгларны комиссияның составының хөй кезинин бадылаашкыны-биле шиитпирлээр. Доктаамал комиссияның шиитпирлериниң болгаш түңнелдериниң комиссияның даргазы ат салыр.

Үлээн каш доктаамал комиссиялар кады хуралдан турар үеде шиитпирни комиссия бүрүзүнүң кежигүннериниң хөй кезинин бадылаашкыны өзугаар хүлээп алыр. Доктаамал комиссияларның кады хүлээп алган шиитпирлериниң чогуур комиссияларның даргалары ат салыр.

Доктаамал комиссияларның хуралдарының протоколдарынга комиссиялардың даргалары болгаш секретарлары ат салыр.

77 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи түр комиссияларны тургузуп болур, а оларның сорулгаларын турзузуп турар үеде район Соведи тодаргайлаар.

4. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады.

78 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутадының бүрүн эргези соңгуткан хүнүнден эгелээр болгаш район Совединиң чаа чыыжының соңгуда хүнүнде доостур.

79 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады район Совединиң ажылынга киржир, ооң даалгаларын күүседир, соңгукчулар-биле доктаамал харылзааны тудар, Советтиң болгаш ооң күүсекчи комитединиң шиитпирлериниң дугайын оларга дыңнадыр, соңгукчуларның чагыгларын болгаш саналдарын амыдыралга боттандырарын чедип алыр, хамаатыларын хүлээп алырын чорудар болгаш оларның саналдарының, билдиришкиннериниң, хомудалдарының шиитпирлеттиннериниң дузалаар ужурлуг.

80 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады ооң депутат ажыл-чорудулгазының үезинде тургустунуп келген айтырыглар талазы-биле саналдарын Советке, ооң күүсекчи комитединге болгаш доктаамал комиссияларынга киирер эргелиг.

81 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады Советтиң, ооң күүсекчи комитединиң азы доктаамал комиссияларының даалгазы-биле район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның ажылын хынаарынга киржир, хынаалдың түңнелдериниң талазы-биле бодунуң саналын киирер.

82 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады азы белүк депутаттар район Совединиң эргезинге хамаарышкан кандыг-даа айтырыг талазы-биле күүсекчи комитетке, ооң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларына негелдеви сессияга турзузар эргелиг.

Депутаттың тургускан негелдезинге район Совединиң күүсекчи комитеди, негелдеге хамаарылгалыг ооң киллдериниң болгаш эргелелдериниң, колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчулары Советтиң сессиязына харыны бөөр албан, а харыыга белеткеннинге алгын үе эргежок чугула апарганда, район Совединиң доктаатканы хуусаазының иштинде харыылаар бөөр, ону сессияга база ыяап-ла дыңнадыр. Депутаттың тургускан негелдезинин талазы-биле район Соведи шиитпир үлээп алыр.

83 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады депутат ажыл-чорудулгага хамаарышкан айтырыг талазы-биле район девискээринде турп турар колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның удуртукчуларына негелдеги киирип болур, олар депутаттың кылган негелдезинге харыны он хоюктан орай эвес хуусаада бөөр үжүрлүглер.

84 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады РСФСР-ниң Конституциязына дүүштүр бодунуң ажылының болгаш район Совединиң ажылының талазы-биле соңгукчуларның мурнунга отчёдун кылыр хүлээлгелиг.

Район Совединиң депутадының отчёдун чылда ийиден эвээш эвес кылыр. Соңгукчуларның негелдезин өзугаар депутаттың отчёдун кайыда үеде чорудун болур.

85 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады сессияның болгаш ооң составына соңгуткан күүсекчи комитеттиң азы доктаамал комиссияның хуралынга киржип турган үеинде ажылдан турар черинин аайы-биле ооң айда ортумак ажыл төлевирин арттырыышаан, бүдүрүлге азы албан-ажыл хүлээлгезинден хостаар.

86 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады бодунуң депутат хүлээлгезин күүседин чоруур үезинде район девискээринге ниити ажыглалдың түс чер транспортунуң бүү хевирлеринге халас чоруур эргезиг.

87 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутадын администрацияның саналы-биле бүдүрүгеде, албан черинде, организацияда ажылындан азы колхозтан үндүрүп болбас, а ол ышкаш район девискээринге турда район Совединиң, а сессиялар арызында ооң күүсекчи комитединиң чөпшээреди чокка кеземчо харыысалгазынче киирип ийикие азы түдүп хоруудан болбас.

88 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады аңаа көргүскен идегелдиг шыныктырын шыдаваанда, хоойлуда көрдүнген чурум өзугаар соңгукчуларның хөй нуруузунуң шиитпирин барымдаалап, кайы-даа үеде дедир кыйгыртып болур.

89 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады өске черге доктаамал чурттаары-биле район девискээринден үнүп чоруткан таварылгада азы кандыг-бир чылдагаан-биле бодунуң соңгулда округунга депутат хүлээлгезин күүседин шыдаваас апарганда депутат эрге-хүлээлгезинден хостаар дугайында бодунуң билдиришкинин район Совединге киирер. Район Соведи эолчеглиг сессиягa депутаттың билдиришкинин чугаалажып көөр болгаш шиитпирин хүлээп алгаш, ук округтуң соңгукчуларынга дыңнадыр.

90 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутадының бүрүн эргези депутатты соңгукчулар дедир кыйгыртқан таварылгада, а ол ышкаш депутат эрге-хүлээлгезинден хостаар дугайында Советтиң шиитпири өзугаар хуусаа бетинде соксаар.

91 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң составында депутат үнүп чоруткан таварылгада район Совединиң күүсекчи комитеди депутаттың үнүп чоруткаанының соонда ийи айдан орай эвес хуусаа иштинде ол округка чаа депутат соңгуур соңгулда хүнүн доктаадыр.

5. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң ажылынга чурттакчы чоннуң киржилгези.

92 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи тус чер болгаш ниити-күрүне ужур-дузалыг айтырыгларны шиитпирлээринге хамаатыларның идепкейлиг киржирин организастаар.

93 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи бодунуң ажыл-чорудулгазының, доктаамал комиссияларының, күүсекчи комитеттиң, ооң киллдериниң болгаш эргелелдериниң ажылының дугайында Советтиң депутаттарының, күүсекчи комитеттиң, ооң киллдериниң болгаш эргелелдериниң ажылдакчыларының чоя мурнунга, а ол ышкаш парлаага, радио болгаш телевидение дамчыштыр чурттакчы чоннга доктаамал дыңнадын турарын хандырар.

Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи районда күрүне, ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунуң чугула айтырыгларын колхозтарның, совхозтарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш өске-даа организацияларның ажылчы чоннарының, а ол ышкаш хамаатыларның чурттан турар черинин аайы-биле хуралдарынга тугаалажып көөрү-биле киирер.

94 чүүл. Ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи районда эки тура ниитилелдериниң ажыл-чорудулгазын углан башкарар болгаш чурттакчы чоннуң бот-башкарылдалыг органнарының ажылын удуртур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл,
1971 чылдың декабрь 28.

АААУЭК-тин V конференциязы

КАИР. (СЭТА). Азия болгаш Африка диптериниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының (АААУЭК) V конференциязының январь 11-де кежээки хуралынга Египеттиң, Моолдун, Индиянын, Гвинеяның, Кипрнин, Ирактың, өскедаа чурттарның төлөлери чүве чугаалаан. Африканың болгаш Азияның диптер улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының шимчэшкинин империализмниң, колониализмниң болгаш неоколониализмниң күштеринге удур демиеелди ам-даа күштелдирер аргалыг деп, ораторлар демдеглээн.

Болгария Бангла дешти хүлээп көрген

СОФИЯ. (СЭТА). БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң даргаазы Т. Живковтуң Бангла деш Улусчу Демократтыг Республиканың президентизин Муджибур Рахманга телеграммазын парлаан. Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлели Бангла деш Улусчу Демократтыг Республиканы хамаарышпас болгаш тускайлаң күрүне кылдыр хүлээп көрген болгаш ооң-биле дипломаттыг харылзааны тургузарынга беленин телеграммада чугаалап турар.

Чажыт дузаламчы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Сураглыг америк журналист Джек Андерсон АКШ-тың Камбоджада кем-буруулуг политиказын сойгалап илереткен түүлдү «Вашингтон пост» солунга парлаан. Автор «АКШ-тың Камбоджада ролюнуң дугайын шыны-биле чугаалавайн» турарын демдеглээн. Камбоджаның иштики хереклерине АКШ-тың чаржалажышкынының дугайын, пномпеньчи корум-чурумну Вашингтонуң деткип турарының дугайында хереченлеп турар бөрымдаалары бижээн. Чижээ, «АКШ-тың чазаа конгресстен чажырып турган, Пномпеньге боо-чеңсекти чажыды-биле берип турар» деп ол түүлде бижип турар.

ДАШТЫКЫДА

ЯДРОЛУГ ЧАЗЫЛДЫРЫЫШКЫН СООНДА

ТОКИО. (СЭТА). Эрткен неделяда Кыдат ядролуг чазылдырыышкынны атмосферага кылганының түңнелинде аңаа деңнелген барык 100 катап ажып турар радиоактивтиг болуушкун илереттингенин япон чазак чарлаан. Эң ылаңгыя январь 11-де Канто районундан барыын талаже чаттан чаъста радиоактивтиг бүдүмелдер бар деп чазактың сагыдырганының дугайын Киода Цусин агентилел дамчыткан.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

МОСКВАДАН

17.00 — Сөолгу медээлер. 17.15—Фигурлуг чүңгуааашкын талазы-биле Европа чемпионады. Швециядан дамчыдылга (Бижидилге). 19.00 — 19.10 — Чапсар. 19.10—«Бистиң кожаларывыс». Хензитлериниң телетеатрының шиизи.

КЫЗЫЛДАН

19.55 — Телемедээлер. 20.10 —«Боралгак». Уран-чечен кино. 20.25 — Телемедээлер. 20.40 — Чарлаалар, реклама.

МОСКВАДАН

20.50 — «Ирландия дугайында» Документалдыг төлө-фильмниң премьерааы. 21.50—«Кайда силер, рыпарылар». Уран-чечен телекино. 23.00—23.30—«Yes». Информастыг программа.

Кинотеатрларга

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Үениң маңы» (1-ги, 2-ги кезектери) 10.15 13.30, 16.45, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оолдары тулчуушкунче чорупкан» 15, 18.40, «Мээң чүрээм болган кижи» 16.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Доктор Абстың шенелдези» 9, 12.40, «Тигриниң изи-биле» 10.50, 14.30, 16.20, «Угаан сарыыл чок делегей» 18.10, 21 шактарда.

«ВОСТОК»: «Капитан Корда» 15, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Узун уктуг Пеппи» 16.30, «Кадыр эрик» 18.30, 20.30 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: Уругларга дириг-чуруктар 11, «Ыпакшыл дугайында» 18, 20 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ «КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ»: «Эль-Греко» 18.30, 20.30 шактарда.

КЫЗЫЛДЫҢ АВТОШКОЛАЗЫ

III класстың чолаачыларын белетиэр курска сургуулдарны хүлээп ап турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның чорутканы бижиктиг кижилерни хүлээп алыр. Кичээлдерниң эгелээри 1972 чылдың февраль 4. Өөредилгени тыва дылга чорудар.

II класстың чолаачыларын белетиэр курска кижилерни хүлээп ап турар. Өөредилгени тыва дылга чорудар. Келген кижилер курска өөренгени дээш 31 рубль 54 капеекти төлөөр. Кичээлдер 1972 чылдың февраль 4-те эгелээр.

ШКОЛАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай Шевченко кудумчузу 113-А бажың. Телефону 34—94.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орулакчыларының болгаш пропаганда киллизинин 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, кичээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлегүүр киллизинин 22-64, чаза өзүн совет турзузуг киллизинин 41-27, информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тыванын ном үнүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—27506.